

MARINEBLAD

NUMMER 8 | DECEMBER 2019 | JAARGANG 129

KVMO

2020: het jaar van de waarheid voor de Koninklijke Marine

ACTUEEL

Overleeft Mare Liberum
de 21ste eeuw?

KORPS MARINIERS

Nieuw opschrift
voor het vaandel

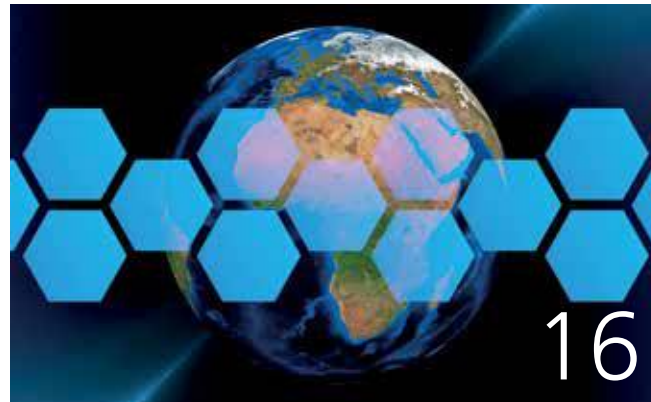
COLUMN

Boeke over de impact
van de kleine drone

Inhoud

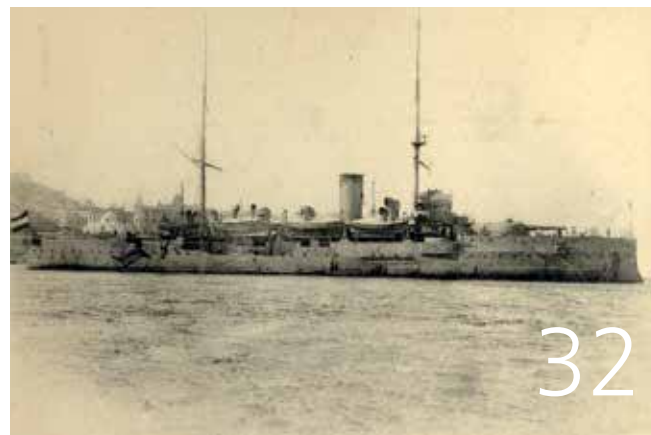
4

16

25

32

COLUMNS

- 3 **VOORZITTER KVMO**
- 14 **JONATHAN HOLSLAG**
- 24 **SERGEI BOEKE**
- 31 **BEREND VAN DE KRAATS**

ACTUEEL / KENNIS

KVMO SEMINAR

- 4 **MARE LIBERUM OF MARE CLAUSUM**
Marc de Natris
- 6 **IS ER NOG PLEK VOOR DE KONINKLIJKE MARINE?**
Niels Woudstra
- 8 **MARE LIBERUM IN DE PAX SINICA**
Jeroen Franken
- 11 **CYBERSECURITY: MARE LIBERUM OP HET WORLDWIDE WEB**
Patrick de Graaf
- 16 **GEOPOLITIEK EN MARITIEME VEILIGHEID**
Frank Bekkers en Esther Chavannes
- 25 **HELMAND, KANDAHAR EN URUZGAN**
Rob de Wit en Wilco Kramer
- 32 **SNAKEPIT SMYRNA**
Anselm van der Peet

MENSEN / ACTIVITEITEN

- 37 **75 JAAR BEVRIJDING VAN NEDERLAND**
- 38 **KOOY PRIJS 2020**
- 39 **IN MEMORIAM**
- 39 **AFDELINGS-ACTIVITEITEN**

VASTE RUBRIEKEN

- 13 **CARTOON**
- 22 **BOEKEN**
- 30 **BOEK-SIGNALEMENT**
- 38 **KVMO ZAKEN**

www.kvmo.nl

Marineblad is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

ISSN: 0025-3340

Hoofredactie:
KTZ ing. M.E.M. de Natris
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Eindredactie
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissie
drs. A.A. Bon, LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, KLTZ (LD) mr.dr. M.D. Fink, LTZ1 (TD) F.G. Marx MSc., KLTZ (TD) dr. ir. W.L. van Norden, dr. A.J. van der Peet, LTZ1 dr. R.M. de Ruiter, KOLMARN, R.A.J. de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, mr. S. Boeke, dr. J. Holslag, KLTZ (TD) H. Boomstra (cartoon), MCD (foto's, tenzij anders vermeld)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk
Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: www.kvmo.nl onder 'FAQ'. Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op www.kvmo.nl onder 'Marineblad'.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan: Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of info@kvmo.nl

foto cover: Mariniers tijdens hun wintertraining in Noorwegen, februari 2019. (MCD/Cees Baardman)

De KVMO maakt deel uit van de

Column

Onlangs is het KVMO-seminar 'Overleef Mare Liberum de 21^e eeuw?' gehouden. Tijdens dit seminar stond de vraag centraal of de volle zee dan wel het vrije internet nog wel open is voor iedereen. Is er vandaag de dag en in de toekomst nog sprake van Mare Liberum of wordt Mare Clausum de norm? In die situatie valt een zee of een ander bevaarbaar water onder de jurisdictie van één enkele staat en is deze niet voor andere staten toegankelijk. De conclusie van het interessante en interactieve seminar was dat er sprake is van strategische armoede in Nederland. Onze politici hebben geen (maritieme) visie als het gaat om Mare Liberum of Mare Clausum. Een conclusie die alle sprekers zorgen baarde omdat strategische armoede van grote invloed kan zijn op onze veiligheid en economie.

In dit nummer staan de bijdragen van vier sprekers van het seminar. Ook opgenomen is, niet geheel toevallig, een toekomstvisie op de geopolitieke en maritieme veiligheid. In het artikel 'Geopolitiek en maritieme veiligheid' geeft het The Hague Centre for Strategic Studies zijn visie op de toekomstige inrichting van de Koninklijke Marine. Een belangrijke nieuwe taak voor de KM wordt volgens deze visie het beschermen van de infrastructuur op de zeebodem (*seabed warfare*). Kabels op de zeebodem zijn niet alleen verantwoordelijk voor bijna al het trans-Atlantische communicatieverkeer maar in toenemende mate ook voor energietransport, waaronder windmolens.

In het kader van Mare Liberum heeft het kabinet onlangs besloten Zr. Ms. De Ruyter naar de Straat van Hormuz te sturen, om daar de koopvaardij en onze economische belangen te beschermen. Een Mare Clausum of gedeeltelijk afsluiting van deze strategisch gelegen zeestraat zou grote gevolgen hebben voor de toevoer van olie naar ons land en dus nadelige gevolgen voor onze economie. Nederland heeft een strategische olievoorraad voor ongeveer 90 dagen. Als de afsluiting van de Straat van Hormuz gedurende een lange periode stand zou houden komt onze economie krakend tot stilstand.

Uit de 'artikel 100'-Kamerbrief over de Nederlandse bijdrage ter versterking van de maritieme veiligheid in de Golfregio blijkt dat de rek bij onze Koninklijke Marine er helemaal uit is. Het is goed dat dit signaal wordt afgegeven. De zes, na de bezuinigingen overgebleven, fregatten zijn bij lange na niet voldoende om onze taken uit te kunnen voeren. De nieuwe taak van LCF De Ruyter heeft tot gevolg dat Nederland zich moet terugtrekken uit de *Standing NATO Maritime Group*. Omdat de inzetduur langer is dan deelname aan SNMG moet het schip eerder dan gepland na de terugkeer in groot onderhoud. Door de inzet in het operatiegebied kan De Ruyter de geoefendheid voor haar NAVO-taken niet voltooien. De nieuwe taak heeft dus niet alleen impact op de bemanning maar ook op de geplande gereedstellingsactiviteiten in de tweede helft van 2020 en waarschijnlijk 2021.

De donkere dagen en de feestverlichting hebben hun intrede weer gedaan. Het jaar 2020 en de feestdagen staan voor de deur. 2020 moet het jaar van de waarheid worden voor de Koninklijke Marine en de Gouden Driehoek. Gaat het kabinet Rutte III zijn beloftes uit de Defensienota 2018 waarmaken en worden de Nederlandse nieuwbouwprojecten eindelijk in gang gezet voor onze toekomstige veiligheid op en vanuit zee? Ik wens u en de uwen fijne feestdagen en een mooi, gezond, veilig en besluitvol 2020 toe.

weblog voorzitter
www.kvmo.nl

@Voorzitter_KVMO

Vrijdag 29 november jl. vond in Rotterdam het KVMO seminar 'Overleeft Mare Liberum de 21ste eeuw?' plaats. De KVMO kijkt terug op een geslaagd evenement, met boeiende en leerzame presentaties en prikkelende discussies met de zaal. Tijdens de lunch en de borrel was er alle ruimte voor deelnemers en sprekers om elkaar te ontmoeten en bij te praten.

Uit de presentaties blijkt dat de centrale vraag van het seminar, vervat in de titel, niet eenduidig met ja of nee kan worden beantwoord. De sprekers waren unaniem van oordeel dat Mare Liberum onder druk staat maar verschilden van mening over de ernst en impact daarvan. En dit speelt eigenlijk al zolang het begrip Mare Liberum 'leeft'.

In dit Marineblad zijn de bijdragen opgenomen van achtereenvolgens KTZ Marc de Natris (voorzitter KVMO), KTZ Niels Woudstra (PLV Hoofd PMV NAVO en EU), KTZ b.d. Jeroen Franken (oud defensie-attaché in China) en Patrick de Graaf (Business Director Cyber & Information operations bij TNO).

Mare Liberum of Mare Clausum?

Welkom op ons seminar 'Overleeft, Mare Liberum de 21ste eeuw?'. Deze titel klinkt misschien minder dreigend dan die van het seminar 'Dealing with Doom' van vorig jaar. Maar of dit inderdaad zo is zal aan het einde van deze interactieve dag duidelijk zijn.

Admiraal Jacob van Heemskerck is verantwoordelijk voor het feit dat we vandaag met elkaar in gesprek gaan over Mare Liberum. In 1603 kaapte Van Heemskerck in de Indische wateren het Portugese vrachtschip 'Santa Catharina'. Deze actie leverde de VOC een enorme buit op van ruim drie miljoen gulden. Volgens het International Instituut voor Sociale Geschiedenis is het equivalent van deze buit vandaag de dag ongeveer 50 miljard euro. U kunt zich dan ook voorstellen dat de Portugezen niet blij waren met de geslaagde actie van de Nederlandse admiraal.

In 1604 kreeg de Haagse advocaat Hugo de Groot de opdracht een rechtvaardiging voor deze kaping te formuleren. De Groot was toen vermoedelijk lid van de Amsterdamse kamer van de VOC. Ook in de 17^e eeuw gold het adagium 'Wie schrijft, die blijft'. De Groot schreef een uitvoerige uiteenzetting over de rechtsverhoudingen in de Indische wateren, *De rebus Indicis*, ook bekend als *De iure praedae commentarius* ('Een verhandeling over het recht op buit'). Hierin betoogt hij onder meer dat kaping tijdens een rechtvaardige oorlog, waartoe dan ook de kaping van de Santa Catharina door Van Heemskerck behoorde, als juist, eerbaar en voordelig moet worden beschouwd. En voordelig was het zeker voor onze VOC.

Het is dit jaar 410 jaar geleden dat Hugo de Groot het volgende noteerde:

'De volle zee is open voor alle staten, ongeacht of deze kuststaat of staat zonder zeekust is. De vrijheid van de volle zee wordt uitgeoefend op de voorwaarden, neergelegd bij dit verdrag en bij andere regels van het internationale recht.'

KTZ ing. Marc de Natris
voorzitter KVMO

Deze vrijheid van de volle zee staat sinds die tijd onder druk en ter discussie. Als reactie op het Mare Liberum van Hugo de Groot zochten grotere landen, zoals Engeland in het begin van de 17^e eeuw al inperking van die vrijheid om de uitdijende en profijtelijke handel van, vooral, de Hollanders tegen te gaan. Ze waren het niet eens met het door De Groot beschreven 'eerbaar en voordelig' en hebben als tegenhanger het 'Mare Clausum' geschreven. Dit is een term uit het internationaal recht die aanduidt dat een zee of een ander bevaarbaar water onder de jurisdictie van één enkele staat valt en niet voor andere staten toegankelijk is.

Er zijn genoeg recente voorbeelden van staten die zich willen beroepen op Mare Clausum. De Chinezen willen dit van toepassing verklaren op de Zuid-Chinese Zee. Zij zetten dit kracht bij door kunstmatige eilanden in de Zuid-Chinese zee aan te leggen. De Russische Doema wil het van toepassing verklaren op de Noordoostpassage. Dit omdat de Noordelijke IJszee als gevolg van de klimaatverandering in de zomer bevaarbaar is geworden. De Canadezen zijn van mening dat Mare Clausum van toepassing is op de Noordwest-passage, al is de verwachting dat zij ten opzichte van de Russen soepeler met dit principe zullen omgaan.

'Er zijn genoeg recente voorbeelden van staten die zich willen beroepen op Mare Clausum'

Vandaag [vrijdag 29 november, red] besluit het kabinet of het een fregat naar de Straat van Hormuz gaat sturen, om daar de koopvaardij en onze economische belangen te beschermen. Een Mare Clausum of gedeeltelijk afsluiting van deze strategisch gelegen zeestraat zou grote gevolgen voor de toevoer van olie naar ons land en dus nadelige gevolgen voor onze economie hebben. Nederland heeft een strategische olievoorraad voor ongeveer 90 dagen. Als de afsluiting van de Straat van Hormuz gedurende een lange periode stand zou houden komt onze economie krakend tot stilstand.

Vandaag zullen verschillende experts hun mening geven over Mare Liberum en Mare Clausum. Niet alleen op het gebied van de vrije zee maar ook inzake het vrije internet. Ook voor laatstgenoemde geldt dat vrije doorvaart geen vanzelfsprekendheid is. Geregeld valt te lezen dat overheden het internet 'platleggen' om te voorkomen dat beelden van ongeregeldheden, of erger, gedeeld worden met het buitenland. Of om te voorkomen dat de onlusten zich verder over het land kunnen verspreiden.

Als in Nederland het internet, bijvoorbeeld door een DDoS- of gerichte cyberaanval, wordt 'plat gelegd' zal dit tot ontwrichting en chaos van onze samenleving leiden.

Wij kunnen immers vrijwel niet meer zonder het internet. Laat ik de sociale, economische en veiligheidsaspecten kort benoemen. Het niet meer 24/7 bereikbaar zijn zou voor veel Nederlanders een sociale nachtmerrie zijn.

Maar dit valt in het niets bij de ontwrichtende gevolgen voor onze economie. Denk hierbij bijvoorbeeld alleen al aan alle bestelbussen die niet meer kunnen

rondrijden met online gekochte cadeaus in aanloop naar de komende feestdagen. Immers: geen internet betekent geen online aankopen. En dat is nog niet eens levensbedreigend. Als door middel van een cyberaanval het internet en alle daarbij behorende communicatiemiddelen wordt platgelegd wordt het letterlijk en figuurlijk stil in Nederland. U kunt niet meer betalen en voorraden worden niet meer aangevuld. Nood- en hulpdiensten zijn niet meer bereikbaar, bruggen gaan niet meer open of dicht, Schiphol valt stil. Onze moderne samenleving is met andere woorden, kwetsbaar geworden door 'the internet of things'.

Mare Liberum of Mare Clausum. Dat is de vraag die wij vandaag met onze sprekers aan de orde stellen. Ik hoop dat Mare Clausum, gesloten en besloten, vandaag niet van toepassing is op ons seminar. Ik wens u allen een interessante en leerzame dag toe.

Maritieme Strategie: is er nog plek voor de Koninklijke Marine?

Deze bijdrage behandelt enkele internationaal juridische en maritiem strategische aspecten, alvorens in te gaan op de gevolgen voor de Koninklijke Marine.

Recht van de zee

Bij de vraag of Mare Liberum de 21ste eeuw overleeft kijken we naar de geschiedenis. Dan blijkt dat de spanning tussen Mare Liberum en Mare Clausum al heel lang heeft bestaan. In de 15^e eeuw, toen de Paus nog veel macht had, verdeelde hij de wereldzeeën tussen Portugal en Castilië, zeg Spanje. Dit werd vastgelegd in het verdrag van Tordesillas in 1494. Er was dus juridisch sprake van Mare Clausum. In 1609 schreef Hugo de Groot zijn meesterwerk Mare Liberum, dat op de dag van vandaag het uitgangspunt vormt van het recht van de vrije zee. Hij baseerde zich onder andere op het feit dat de zee, in tegenstelling tot het land, niet bezet maar slechts beheerst kan worden. In 1702 bedacht de Nederlandse jurist Bijnkershoek dat het logisch was een strook van drie zeemijlen toe te voegen aan het land, waarover dat land volledige jurisdictie zou hebben. Die drie zeemijlen waren heel pragmatisch gebaseerd op de strook die ook beheerst kon worden, zo ver als toen een kanonschot reikte. In de volgende eeuwen claimden sommige landen meer dan drie mijl. Zo trachtte kolonel Kadhafi schepen te weren uit de golf van Sidra of Sirte, waarvan hij pretendeerde dat het een Libische baai was.

Om dit soort claims geen eigen leven te laten leiden startte de VS onder Carter in 1979 het *Freedom of Navigation* programma. Amerikaanse oorlogsschepen voeren daarbij door internationale wateren en beklemtoonden daarbij dat deze niet toebehoorden aan welk land dan ook. In 1982 kwam het huidige Zeerechtverdrag tot stand. Daarbij moesten concessies gedaan worden aan jonge staten die wateren claimden voor hun kust. Dit ging ten koste van het recht van de vrije zee. Zo werden territoriale wateren opgerekt van 3 naar 12 zeemijlen. De mogelijkheid ontstond een Exclusieve Economische Zone (EEZ) in te stellen van 200 zeemijlen. Voor zover het continentaal plat zich nog verder uitstrekte, konden landen ook nog aanspraak maken op de onderliggende zeebodem. Mare Liberum staat dus al lang onder druk. Normaal gesproken geldt volledige vrijheid van navigatie in de EEZ. Landen als Rusland en China denken daar echter anders over en proberen anderen uit hun EEZ te weren. In 2013 hielden de Russen de onder Nederlandse vlag varende Arctic Sunrise aan in de Russische EEZ. In 2015

KTZ mr. Niels Woudstra
PLV Hoofd Permanente Militaire
Vertegenwoordiging bij NAVO en EU

oordeelde het Permanente Hof van Arbitrage dat Rusland onrechtmatig had gehandeld en een schadevergoeding moest betalen. Rusland erkende het gezag van het Hof aanvankelijk niet, maar in 2019 betaalde Rusland toch € 2,7 miljoen aan Greenpeace. In 2016 werd de Chinese claim op de Zuid-Chinese zee door het Hof verworpen. China erkende de uitspraak echter niet en claimde dat het hier ging om een soevereiniteitstwestie, namelijk dat de Zuid-Chinese Zee aan China behoort en het Hof daarover geen jurisdictie heeft. In 2018 hield Rusland een Oekraïens vaartuig aan in de Zee van Azov en dit jaar hield Iran een Britse tanker aan in de straat van Hormuz. Deze incidenten zijn symptomen van de teloorgang van de door het Westen gedomineerde *Rules Based International Order*. Een gevolg hiervan is een steeds verdere inperking van de vrijheid van navigatie. De vraag is welke strategie hierop het antwoord is.

Maritieme strategie

De 21ste eeuw wordt de maritieme eeuw genoemd. Deze eeuw is hard op weg de maritieme eeuw van China te worden. Mahan, Corbett en Castex kunnen weer uit de kast, want na een periode met vooral crisismanagement, terroristen en criminelen op zee, staat nu het interstatelijke conflict weer hoog op de agenda. Het doel van Nederlandse maritieme strategie zou moeten zijn: het beschermen van Nederlandse en bondgenootschappelijke maritieme belangen tegen bepaalde dreigingen. Dus het

beschermen van de zeer open, kwetsbare economie die sterk maritiem georiënteerd is. Nederland is afhankelijk van de handel via de Rijn, Maas en Schelde naar een groot achterland, via de grootste haven van Europa, Rotterdam (en andere Nederlandse havens). De *Sea Lines of Communication* tussen het Verre Oosten en Rotterdam, via Suez of de noordelijke passage, dienen voortdurend beschermd te worden. De vrijheid van navigatie is voor Nederland een vitaal belang. De belangrijkste dreigingen zijn China met zijn enorme maritieme expansie en Rusland met zijn hernieuwde agressieve politiek. Door middel van *hybrid warfare*, of zoals de Chinezen het noemen, *unlimited warfare*, richten Rusland en China hun pijlen op de *centre of gravity* van de westerse allianties, namelijk hun eenheid en cohesie.

Is er nog plek voor de Koninklijke Marine?

Voor het behoud van de vrijheid van navigatie speelt de Koninklijke Marine een belangrijke rol op strategisch, operationeel, en tactisch gebied.

Strategisch. Het zou niet realistisch zijn te veronderstellen dat Nederland een structurele bijdrage kan leveren aan de vrijheid van navigatie in de Zuid-Chinese Zee. Door de *Pivot to Asia* van de VS zal Nederland met andere bondgenoten wel *backstop* posities in moeten nemen ten westen daarvan. Immers de *US Navy*, die na de oorlog nog over 900 schepen beschikte, heeft er nu ongeveer 280. De *US Navy* kan nog wel overal naartoe, maar kan niet overal zijn. De Koninklijke Marine zal daardoor een belangrijke regionale taak hebben in de Noordzee, de Arctic, de noordelijke Atlantische Oceaan en de Caraïben, de Middellandse Zee, de Rode Zee en de Indische Oceaan. Daarnaast speelt de KM een belangrijke rol bij het versterken van de *centre of gravity*, de geloofwaardige eenheid en cohesie van onze allianties, waar onze afschrikking op is gebaseerd.

Zeker sinds 2014, de inname van de Krim, staat de collectieve verdediging weer hoog op de agenda. De EU is uitermate geschikt voor maritieme *constabulary* [politie, red] taken tegen terroristen en criminelen. Verder is het van strategisch belang nieuwe allianties te smeden, bijvoorbeeld met India, als tegenwicht tegen China.

‘Verder is het van strategisch belang nieuwe allianties te smeden, bijvoorbeeld met India, als tegenwicht tegen China’

Operationeel. De vloot en mariniers zullen in staat moeten zijn en blijven *sea*

control en *sea denial* operaties uit te voeren en amfibische operaties in betwiste kustgebieden. Bescherming van *Sea Lines of Communications*: de scheepvaartroutes naar Nederland moeten worden beschermd, zowel via Suez als het hoge noorden. De nieuwe scheepvaartroutes via de noord-oostelijke passage en de hernieuwde activiteiten van de Russische onderzeeboten in het hoge noorden vergen bijzondere aandacht. En ditzelfde geldt voor *reinforcement* van Europa over de Atlantische Oceaan en de GIUK (Greenland-Iceland-UK) Gap.

Tactisch. Voor het uitvoeren van operaties zal de vloot gebalanceerd moeten zijn en kan geen van de warfare gebieden ontbreken. Dit betekent met name versterking van de onderzeebootbestrijdingscapaciteit. Maar ook het einde van het INF-verdrag en de proliferatie van nucleaire en conventionele raketssystemen nopen tot de versterking van de *Integrated Air and (Ballistic) Missile Defence*. De voorsprong die Nederland heeft op BMD zou moeten worden aangevuld met een *shooter capability*, *Standard Missile 3*. Voor de mariniers geldt, wegens de hernieuwde dreiging in het hoge noorden, dat koudweerttraining naast amfibische training cruciaal is en blijft.

Concluderend

Nederland moet het belang inzien van het Mare Liberum voor zijn economie. Daar hoort een investering bij in vloot en mariniers. Verdere verwaarlozing daarvan kan directe repercussies hebben voor onze positie als handelsland.

Daarnaast loopt Nederland reeds ernstig gezichtsverlies op, doordat het behoort bij de vier van de 29 NAVO-bondgenoten die het kleinste deel van hun BBP aan defensie besteden. Nederland, dat een overschot heeft van vele miljarden op de rijksbegroting, zou zowel voor de vrijheid van navigatie, als voor het behoud van onze internationale positie, meer moeten besteden aan Defensie in het algemeen en de Koninklijke Marine in het bijzonder.

Aandachtig publiek tijdens het seminar.

Mare Liberum in de Pax Sinica, de komende 'Eeuw van China'

KTZ b.d. ir Jeroen Franken
oud defensieattaché in China

In de beoordeling van China en het handelen van China binnen de internationale gemeenschap stelt het Westen zich over het algemeen veel te naïef op. Wij beoordelen China langs onze eigen maatlat van (Westerse) normen en waarden, terwijl China zijn eigen, andere, normen en waarden hanteert. Wij zouden ons veel beter moeten verdiepen in de cultuur en geschiedenis van China om de ware aard van dit machtige land te kunnen doorgronden.

Ik bespreek drie ankerpunten om deze stelling kracht bij te zetten en geef vervolgens twee voorbeelden gerelateerd aan het zeerecht en Mare Liberum om de discrepantie tussen het Chinese en Westerse denken te tonen.

Ankerpunten

Centre of Gravity. In het Operationele Planningsproces is een van de eerste stappen vaak moeilijk: het vinden van het *Centre of Gravity* (CoG) van de tegenstander en van de eigen partij. In het geval van China als tegenstrever is het echter eenvoudig. Het CoG van China is (het behouden van) de macht van de Chinees Communistische Partij (CCP). Alles in China, werkelijk alles, en het handelen van China binnen de internationale gemeenschap staan in het teken van het handhaven van de macht van de CCP. Mare Liberum of mensenrechten zijn ondergeschikt aan deze macht. De vier kardinale principes van Deng Xiaoping (1979) voor de CCP zijn binnen China en binnen de Partij niet voor discussie vatbaar, i.e. vasthouden aan het socialistische pad [met Chinese karakteristieken], de dictatoriale macht van het volk, onder leiding van de CCP en conform het gedachtegoed van Mao Zedong en het Marxisme/Leninisme.

China Dream. Voorzitter Xi Jinping introduceerde bij zijn aantreden in 2012 de China Droom. Eerst was er veel onduidelijk wat deze droom nu precies inhield. Vergelijking met de *American Dream* ging al snel mank. De China Droom gaat over het terugbrengen van China in het middelpunt van de wereld en het vereffenen van de vernedering door het Westen en Japan in de 19^e en 20^e eeuw, tijdens de Opiumoorlogen (1839 - 1842 en 1856 - 1860), de bezetting door westerse mogendheden met handelsconcessies in de 2^e helft van de 19^e eeuw (Japan, Rusland, VK, Frankrijk, Amerika, Duitsland, Hongarije en Italië), de Boxeropstand (1899 - 1901), de 1^e Sino-Japanse

oorlog met het verlies van Korea en Taiwan aan Japan (1894 - 1895), de 2^e Sino-Japanse oorlog en de Tweede Wereldoorlog met de bezetting door Japan (1931 - 1945) en het dieptepunt de Slachting van Nanjing (1937).

De naam voor China in het Mandarijn is: 'Zhong Guo, Rijk van het Midden'. De China Droom is een bij de haviken van de Partij bestaand gedachtegoed onder de naam 'De 100-jarige Marathon', om de schande van de Eeuw van Vernedering uit te poetsen, China terug te brengen in het centrum van de wereld, waar iedereen respect voor heeft en de kou tou ('kow tow') voor maakt, de vereiste nederige buiging voor de keizer.

De China Droom heeft twee ijkpunten:

- 2021: China moet in 2021, 100 jaar na de oprichting van de CCP, een '*moderately well-off society*' zijn met een inkomen per hoofd van de bevolking van \$10,000;
- 2049: China moet in 2049, 100 jaar na het tot stand komen van de Volksrepubliek China, een '*strong, democratic, civilized, harmonious, and modern socialist country*' zijn. In mijn vertaling is dit het bereiken van de Pax Sinica, met China terug als middelpunt van de wereld waarvoor iedereen in de wereld respect heeft en toont. Het betekent ook één verenigd China, waarin Taiwan zich weer bij *Mainland China* heeft gevoegd, goedschiks of kwaadschiks.

De huidige wereldorde, met internationale beleidsregels volgens een Westerse grondslag, zoals onze Mare Liberum, moet vervangen zijn door de Chinese visie van een '*Community of Shared Human Destiny*'.

Geschiedenis & Cultuur.

De Chinese geschiedenis is lang, zeker 5000 jaar, rijk aan beschaving en voor China nog steeds belangrijk.

De leer van Confucius (551

- 479 v.Chr.) met "Het is 'vergeving'. Wat u voor uzelf niet wenst, wens dat een ander niet" en zes deugden – menselijkheid, gehoorzaamheid van kind aan ouderen, rechtvaardigheid, fatsoen, trouw en wederkerigheid - blijven toonaangevend voor gedrag van Chinezen.

Een belangrijk onderdeel van de Chinese cultuur is het voorkomen van gezichtsverlies. Waar wij vaak direct zijn en zwart-wit oplossingen hebben met daardoor altijd ook een verliezer, zijn in het Verre Oosten juiste grijze, ambigue oplossingen heel gebruikelijk, waardoor alle partijen zonder gezichtsverlies hun gelijk kunnen houden, terwijl iedereen weet hoe de verhoudingen verdeeld zijn.

De 100-jarige marathon ontleent zijn principes over het heroveren van de hegemonie aan het tijdperk van de Strijdende Staten (771 - 476 v.Chr.). In China en ook in de

rest van de wereld zijn de militaire principes uit de *Art of War* van Sun Tzu (rond 500 v.Chr.) nog steeds leidende principes. Deze principes verklaren o.a. waarom China anders tegen spionage aan kijkt: wees slimmer dan je tegenstander, gebruik spionnen, list, bedrog en misleiding; houdt je kaarten gedekt.

'China is het enige land met de capaciteit om met een bemande duikboot 7.000 m te kunnen duiken voor onderzoek'

Sun Tzu leerde ons ook dat macht niet louter militair is, hetgeen aan de basis ligt van het geïntegreerde beleid van de Volksrepubliek.

Nederland kan nog wat leren van zijn adagium '*In peace prepare for war, at war prepare for peace*'.

En in het kader van Mare Liberum: China heeft een rijke maritieme geschiedenis met o.a. Zheng He (ca. 1371 - ca. 1435) die vanuit China de Rode Zee en de Afrikaanse oostkust al verkende, ruim voor Vasco da Gama of onze VOC.

Mare Liberum

Diepzee-onderzoek. China is zeer actief op gebied van diepzee-onderzoek. Diepzee onderzoek en exploitatie is geregeld onder het Zeerechtverdrag, UNCLOS. Er zijn nu 26 landen actief op de internationale (diep-)zeebodem. Sinds 1994 bestaat er de *International Seabed Authority* (ISA) dat het VN-mandaat heeft alle diepzee-activiteiten

De naam voor China in het Mandarijn is Zhong Guo, Rijk van het Midden.

te overzien en goed te keuren. Alle ondertekenaars van UNCLOS zijn lid van de *General Assembly*. Deze taken worden uitgevoerd door het *Council*, gevormd door 36 landen gekozen volgens een ingewikkelde formule, met onderliggende commissies en werkgroepen. Door deze formule heeft China, als groot gebruiker van *rare earth* metalen en als meest actief land op gebied van diepzee-onderzoek, sinds 1996 een semipermanente vertegenwoordiging. China is zeer actief in de commissies en werkgroepen.

Diepzee-activiteiten zijn onderverdeeld in drie brongebieden: mangaanknollen, hydrothermale bronnen en zeebergen: alle bronnen voor kostbare mineralen – die grote hoeveelheden kobalt, nikkel, koper en *rare earth* metalen bevatten. Deze metalen zijn onmisbaar in moderne producten zoals smartphones, computers en windturbines. De voorraden van deze metalen zijn in de diepzee zeer groot. China is als enige actief in alle drie brongebieden.

De ISA heeft zijn zwakke kanten. Het ontbreekt nog aan een *mining-code* voor de noodzakelijke balans tussen de grote potentie als bron van grondstoffen versus het grote gevaar voor onherstelbare ecologische schade. Waar de ISA het duurzaam beheer van de zeebodem moet voeren, is de exploitatie controversieel en zeer milieu- en klimaatbelastend. Verder komen de financiën voort uit de lidstaten, de uitgegeven contracten en exploitatieconcessies. Terwijl ISA voor zijn financiële positie afhankelijk is van exploitatie, botst dit met de milieu-effecten.

China is het enige land met de capaciteit om met een bemande onderzeeboot 7.000 m te kunnen duiken voor onderzoek. China breidt zijn diepzee capaciteiten nog immer uit en heeft weinig concurrentie op dit unieke gebied, met grote potentie voor grondstoffen van de toekomst. Met het *military-civilian fusion* programma in China hebben deze ontwikkelingen een direct militair effect.

China gebruikt zijn macht indirect slim om zijn invloed op gebied van diepzee-activiteiten te vergroten, bijvoorbeeld door Jamaica als zetel van de ISA voor zich te winnen, net als de eilandenstaten in de Grote Oceaan. China lijkt zich netjes aan de regels van de ISA te houden. Door schaalgrootte en grote hoeveelheid onderzoeksactiviteiten heeft China grote invloed in de *Council*, en profiteert zo maximaal van de mogelijkheden die het internationaal recht biedt. Maar houd in het achterhoofd: UNCLOS, klimaat, milieu en duurzaamheid zijn ondergeschikt aan de belangen van de CCP, zoals China duidelijk toont in de Zuid-Chinese Zee.

Zuid-Chinese Zee. Aan de Zuid-Chinese Zee (ZCZ) heb ik in mijn artikel in het Marineblad van augustus jl. aandacht besteed en deze komt vandaag vaker ter sprake. De ZCZ is belangrijk vanwege zijn belangrijke maritieme transportroutes (50% van het wereld-zeetransport), visserij (12% van de wereld-visvangst), potentie aan grondstof-

fen, en militair, voor de *defence-in-depth* van het Chinese vasteland, het dekken van de zuidflank bij een conflict om Taiwan en de inzet van zijn SSBN-vloot. Ook de arbitragezaak bij het Permanent Hof van Arbitrage in Den Haag (2016) is al aan bod geweest. Over de botsing tussen de duidelijke, zwart-wit, uitspraak en het in het Verre Oosten onverkwikkelijk gezichtsverlies dat China daarbij leed, heb ik eveneens al eerder uitgeweid.

Ik vind het bewonderenswaardig hoe China in de korte tijd vanaf slechts 2012 zich de ZCZ heeft toegeëigend met het bouwen van verdedigingsbolwerken op koraalriffen, rotspunten en in ondieptes. Het toont het ware gezicht van China: grote schaal om dingen vlot voor elkaar te krijgen, puur machtsvertoon, ondergeschiktheid van het internationaal recht en van het milieu. China heeft van 2012 tot 2015, zelfs bij monde van de eigen president, verklaard de ZCZ niet te militariseren. Allemaal list en bedrog cf. het boekje van Sun Tzu.

Ik ben van mening dat wij, het Westen en Nederland, ons op het hoogste niveau goed moeten bedenken wat ons *Centre of Gravity* is. Wanneer dat de internationale rechtsorde is met de huidige ‘universele’ standaarden, democratie, economie of klimaat en milieu voor een duurzame toekomst, kan de situatie in de ZCZ geen ‘ver-van-mijn-bedshow’ zijn!

Toekomstvisie

China sorteert voor op de wereld van morgen, met een wereldorde met andere normen, een wereldorde van een *‘Community of Shared Human Destiny’*. Met normen, ook voor een Mare Liberum, die ondergeschikt zijn aan de macht van de CCP. Ook op een wereld met tekorten aan water, grondstoffen, energiebronnen en voedsel. Om het volk tevreden te houden en de macht van de CCP niet te ondermijnen, zullen de tekorten als laatste in het Rijk van het Midden voelbaar moeten zijn. In 2049 is het Rijk van het Midden hersteld en de eeuw van vernedering weggepoetst. De Chinese droom gaat uitkomen!

Bij schaken valt de koning en is er een winnaar en een verliezer. Na een remise speel je opnieuw. Bij ‘go’ en ‘mahjong’ creëer je voor je zelf bewegingsruimte en zet je de tegenstander vast. Oosterse, strategisch spelen, anders dan schaken!

Wij moeten ons bewuster zijn van de Chinese cultuur, inclusief de lessen van Sun Tzu uit de *Art of War*. Om China te begrijpen, moeten we Chinezen langs de Chinese maatlat leggen, niet langs de onze met onze Westerse waarden en normen, ook al hebben we die ‘universeel’ verklaard. Wij zijn schakers, maar de Chinezen spelen mahjong en go. Schaken en mahjong kan je niet op hetzelfde bord spelen.

Cybersecurity: Mare Liberum op het worldwide web?

Deze bijdrage¹ gaat in op verschillende aspecten van cyberspace als Mare Liberum in de context van veranderende geopolitieke omstandigheden. Was en is cyberspace eigenlijk wel een vrije zee? Hoe manifesteert China zich in dit domein? Welke digitale dreigingen zijn er in het maritieme domein zoal? En hoe kan de marine zich hier tegen wapenen om ook in de 21ste eeuw te kunnen blijven opereren?

Cyberspace als Mare Liberum?

Cyberspace is en was nooit een echte Mare Liberum zoals Hugo de Groot dat bedoelde. Elk element van cyberspace² is namelijk van iemand: elke server, elke kabel, elke smartphone. En die constellatie is continu in beweging. Alsof elke emmer zeewater een aparte eigenaar heeft... Het idee dat cyberspace een vrije ruimte is, heeft zijn bron in de jaren zestig en zeventig, toen de eerste ‘hackers’ in de nachtelijke uren gebruik maakten van de computerfaciliteiten van instituten als MIT.³ Hacker betekende toen nog gewoon ‘programmeur’. Deze hackers verkenden nieuwe grenzen van wat je met computercode en (telefoon-)netwerken kan doen en deelden graag hun vondsten. Concepten als open source software en digitale privacy werden in die tijd geboren en voormannen uit die tijd, zoals Richard Stallman, hebben hun stempel gedrukt op de huidige denken over Internet.

Vanaf de jaren negentig is er een explosieve groei van het gebruik van ICT en Internet in het bijzonder. Ook staten beginnen zich meer te richten op dit domein, voor regulering, bestrijding cybercrime, spionage en als militair domein.

De statelijke bemoeienis leidt óók tot segmentatie van cyberspace. Meerdere landen (b.v. China, Iran) hebben een digitaal hek om ‘hun’ deel van cyberspace gezet, om zo meer controle te krijgen over wat er binnen hun deel gebeurt. Bijvoorbeeld om dissidenten onder controle te houden, zich te beschermen tegen buitenlandse cyberaanvallen of buitenlandse (media-)invloeden. Ook Rusland heeft recentelijk de *Independent Internet Law* aangenomen om in geval van nood een digitale muur op te trekken.⁴ Segmentatie kan overigens ook op niet-technische manieren, b.v. door juridische regimes op te stellen voor een land of regio. Zo is de EU aanmerkelijk strenger dan de VS als het gaat om privacy. Er is al met al steeds

mr. Patrick de Graaf
Business Director Cyber & Information
operations bij TNO

meer sprake van een verzameling binnenzeeën met steeds nauwere verbindingen, dan van één open, vrije zee.

De Chinese draak kijkt rond

Sinds de jaren negentig toont de Chinese overheid serieuze belangstelling voor het digitale domein. Veel aandacht in de Westerse media krijgt vooral digitale spionage, maar de opbouw van capaciteiten is breder, ook militair. Het duurde echter tot 2011 voordat het bestaan van een (defensieve) militaire cyber-unit werd erkend.⁵ Ondertussen zijn de cyber-units ondergebracht in de *Strategic Support Force* (SSF), waarin o.a. ook psychologische en elektronische oorlogsvoering zijn opgenomen.⁶ De belangrijkste taak van de SSF is, zoals die van de gehele PLA, het beschermen van de belangen van de Communistische Partij. De SSF opereert dan ook zowel binnen de *Great Firewall of China* als daarbuiten. Naast officiële eenheden kent China overigens ook cybermilities en een omvangrijke community van ‘patriottische hackers’.

Een beruchte spionage-eenheid is PLA Unit 61398, ook wel bekend onder namen als APT17, Comment Crew, Comment Panda, GIF89a en Byzantyne Candor. PLA 61398 kwam in het nieuws door operaties als Ghostnet (gericht op Tibet) en Aurora (grootschalige bedrijfsspionage). In 2014 publiceerde de FBI een aanklacht tegen vijf leden van deze unit voor digitale inbraken bij o.a. Westinghouse en U.S. Steel.⁸

Navigeren in cyberspace is geen Mare Liberum maar een contested area.

Een rondje krantenkoppen laat zien dat dit niet los staat: 'Chinese Hackers breach US Navy contractors' (2018), 'Nederlands-Duits defensiebedrijf gehackt door Chinezen' (2016), 'Cyberspionnen hacken JSF-programma' (2009), 'ASML bevestigt aanval door hackers' (2015).

De Chinese statelijke activiteiten zijn tot dusverre vooral gericht op inlichtingenvergaring. Enige uitzondering is een campagne in 2017 met talrijke hackpogingen in Zuid-Korea ten tijde van de besluitvorming over de plaatsing van THAAD (*Terminal High Altitude Area Defense*) in Zuid-Korea. Dit kon ook worden geïnterpreteerd als geopolitiek signaal van Beijing aan Seoul.⁹

Binnen is binnen

Is het maritieme domein ook kwetsbaar voor statelijke cyberaanvallen? Kijkend naar de voortschrijdende informati-

sering en naar veelgebruikte aanvalsmethoden, moet het antwoord wel 'ja' zijn. Wel of niet direct aan het Internet verbonden, op volle zee of zelfs onder water: (statelijke) actoren zijn met geavanceerde aanvallen (de APT's) in staat om binnen te komen en te blijven. Geavanceerde cyberaanvallen zijn langdurige operaties van verkennen en zorgvuldig planten van stukjes software die op een later tijdstip of onder bepaalde condities worden geactiveerd.

Belangrijke aanvalsmiddelen zijn:

- de *spear phishing mail*, d.w.z. een persoonlijk gerichte mail of appje, met een link naar een besmette website of met een besmette file. De succesratio's zijn zéér hoog.
- De besmette USB-stick, al dan niet 'toevallig' ergens achtergelaten. In vrijwel alle publiek bekende cyberincidenten met wapensystemen speelt een USB een rol.
- De laptop van de leverancier die verbonden wordt met militaire systemen voor onderhoud.¹⁰

Cyberincidenten doen zich dan ook voor in het maritieme domein. Denk aan de omvangrijke besmetting met *ransomware* van de ICT-infrastructuren van Maersk en APM. Of aan een incident in het Europese hoofdkwartier van de US 6th Fleet, waarbij een ontslagen contractor opzettelijk missiekritieke systemen besmette.¹¹ De US Coast Guard rapporteerde afgelopen zomer ook meerdere cyberincidenten op volle zee.¹²

Het seminar werd afgesloten met een levendige paneldiscussie.

Weerbaarder in cyberspace

Cyberspace is al met al een permanente '*contested area*' – ook het deel van de Nederlandse Koninklijke Marine. Digitale weerbaarheid is daarom belangrijk. Maar realistisch: er moet nog wel meer gebeuren en de middelen zijn beperkt. Het is m.i. daarom verstandig om als eerste cybersecuritymaatregelen in te zetten die ook bijdragen aan het doorzettingsvermogen en/of fysieke veiligheid. De eerste suggestie: houd het technisch ICT-beheer op orde. Cybersecurity en verbetering van de performance van netwerken gaan goed hand in hand. Mijn tweede suggestie is monitoring en detectie tegen cyberaanvallen aan te brengen. Dat zorgt voor meer responsetijd en handelingsperspectief. Uit experimenten blijkt trouwens ook dat detectie helpt om het technisch beheer te verbeteren. De derde suggestie is voor kritieke functies een terugval-optie te behouden, b.v. om ook zonder GPS veilig te kunnen navigeren. En om met het begin te eindigen: neem cybersecurity ook op in de eisen aan nieuwe platforms. Het is veel eenvoudiger en goedkoper om '*security by design*' op te nemen, dan achteraf maatregelen in te passen.

Tot slot

Navigeren in de 21ste eeuw betekent automatisch ook navigeren in cyberspace. Dit is geen Mare Liberum, maar een *contested area*. Digitale weerbaarheid is daarom een noodzakelijke randvoorwaarde om veilig te kunnen blijven opereren.

Noten

- 1 Dit artikel is een verkorte weergave van de lezing op het KVMO-seminar 'Overleeft Mare Liberum de 21ste eeuw?' op 29 november 2019.
- 2 Onder cyberspace versta ik hier het Internet, netwerken die aan Internet verbonden kunnen zijn en digitale apparatuur die aan die netwerken en/of direct aan het Internet verbonden kunnen zijn.
- 3 Een lezenswaardig boek over deze cultuur is 'Codex' van Clive Thompson (2019).
- 4 Smith, A., Russia Is About to Disconnect From the Internet: What That Means, 31 oktober 2019, <https://www.pcmag.com/news/371347/russia-is-about-to-disconnect-from-the-internet-what-that-m>, geraadpleegd op 27 november 2019.
- 5 <https://www.channel4.com/news/china-admits-cyber-warfare-unit>
- 6 Zie o.a. <https://www.cyberscoop.com/china-ssf-cyber-command-strategic-support-force-pla-nsa-dod/>
- 7 APT staat voor Advanced Persistent Threat, een geavanceerde, langdurige cyberaanval.
- 8 <https://www.justice.gov/opa/pr/us-charges-five-chinese-military-hackers-cyber-espionage-against-us-corporations-and-labor>
- 9 <https://thediplomat.com/2017/04/china-based-hackers-targeting-south-korea-over-thaad-report/>
- 10 Zie b.v. over deze werkwijze bij StuxNet Huib Modderkolk's 'Het is oorlog maar niemand die het ziet', 2019.
- 11 https://www.theregister.co.uk/2007/04/18/sub_traffic_malware_alien_likelier/
- 12 Zie o.a. <https://www.ajot.com/insights/full/ai-u.s.-coast-guard-warns-of-cyber-attack-electronic-interference-threats-to-commercial-vessels>

CARTOON

UITETEN JONGSTE OFFICIER

Column

'Sinds de zonnebloem-protesten van 2014, beseft Peking dat de Taiwanese jongeren cruciaal zijn'

Op lange termijn lijkt Taiwan een onvermijdelijke prooi voor het Chinese moederland. Hoe kan het eilandstaatje immers ooit standhouden tegen een mastodont wiens bevolking liefst vijftig keer groter is? Alleen al de economie van de Chinese provincie Fujian, aan de andere kant van de zeestraat, is bijna even groot als die van Taiwan. De vraag is echter vooral of de Chinezen nog lang kunnen wachten. Jaar na jaar herhalen de leiders in Peking dat de hereniging van het moederland een belangrijk streefdoel blijft en dat zij geen tegenslag dulden. Nochtans is dat wat er vandaag aan de hand is. Hoewel Peking een ongeziene hybride oorlogscampagne op Taiwan loslaat, willen steeds minder Taiwanese van hereniging weten, waardoor de militaire optie eigenlijk als enige mogelijke rest.

De hybride oorlogscampagne woedt in alle hevigheid sinds Tsai Ing-wen in 2016 tot president werd verkozen. Zij beloofde de autonomie van Taiwan te handhaven. Sindsdien heeft China een veelzijdig informatie-offensief gelanceerd. Via Taiwanese tycoons heeft het de controle verworven over belangrijke nieuwskanalen waarlangs het pro-Chinese informatie verspreidt, de partij van president Tsai in diskrediet brengt en constant kritiek uit op het vermogen van de Taiwanese overheid om de belangen van zijn burgers te behartigen. De manipulatie van nieuwsberichten via kranten, televisie en vooral sociale media hielpen onder andere Han Kuo-yu, pro-hereniging, de lokale verkiezingen winnen in de derde grootste stad.

Economische verlokking is een tweede machtsmiddel. Al jarenlang probeert Peking Taiwanese ondernemers te lokken. 64 miljard dollar investeerden zij in het moederland en dat bedrag gaat nog steeds naar boven. Sinds 2018 hoeven de pakweg 400.000 Taiwanese gastarbeiders op het vasteland geen werkvergunning meer aan te vragen en zijn er bijkomende belastingvoordelen voor Taiwanese hightechbedrijven. Die kansen op het vasteland zijn aanlokkelijk voor een markt die nauwelijks groeit en waar de werkloosheid bij jongeren erg hoog ligt.

Een derde bestanddeel van de hybride campagne betreft het breken van het patriotisme en de moraal van de jongeren. Sinds de zonnebloemprotesten van 2014, beseft Peking dat de Taiwanese jongeren cruciaal zijn. Duizenden studenten werden aangetrokken om op het vasteland te studeren en jonge ondernemers worden gelokt met speciale zones voor Taiwanese start-ups. Peking organiseert op die wijze een braindrain. Het ondermijnt ook actief het Taiwanese onderwijs door pover bezoldigde leerkrachten en professoren een beter alternatief te bieden.

De hele campagne zet echter weinig zoden aan de dijk. Minder Taiwanese willen hereniging en meer burgers zijn bereid te vechten voor het behoud van hun democratie. De onrust in Hong Kong en de pogingen van Peking om de democratie van die megastad uit te hollen, hebben de ogen geopend. Wat nu? Aan de ene kant heeft Peking zwaar geïnvesteerd in de campagne en ook publiekelijk duidelijk gemaakt dat het geduld stilaan op is. Aan de andere kant boekt het nauwelijks vooruitgang en ziet het ernaar uit dat Tsai komende maand (januari) opnieuw verkozen wordt.

Wat worden de volgende stappen van Peking? Het aanvaarden van de assertieve koers van Tsai zou de geloofwaardigheid van Xi Jinping als een sterke Chinese leider ondergraven en moeilijk te aanvaarden zijn, nu China zich opmaakt voor de centennium-verjaardag van de Communistische Partij in 2021. In Peking zelf gaan nu stemmen op voor een campagne van "maximale druk", een combinatie van economische strafmaatregelen en militaire intimidatie als Tsai verkozen wordt en de hereniging verder spaak loopt. We zetten ons dus maar beter schrap voor zwaar weer rondom het strategische eiland.

Dr. Jonathan Holslag is politicoloog en China-kenner. Hij is onder meer docent Internationale Politiek aan de Vrije Universiteit Brussel.

zorg is onze missie

Het gezin compleet & collectief verzekerd.
Voordelen en onze premies vind je op:
zorgzaam.nl/kvmo

ga naar de site en maak kans op een
ZORGZAAM GOODIEBAG

Als (oud) defensiemedewerker wil je (voor je gezin) een zorg verzekeraar die jou begrijpt. Daarom is er Zorgzaam, voor iedereen die dicht bij Defensie staat. Zo zijn we er onder andere voor burgermedewerkers en hun gezin en gezinsleden van militairen. Zorgzaam is opgericht door de defensievakbonden en heeft geen winstoogmerk zodat elke euro wordt gebruikt voor optimale zorg. Want zorg is onze missie.

 Zorgzaam.nl
zorgverzekering

Geopolitiek en Maritieme Veiligheid

De visie van HCSS op de toekomstige inrichting van de Koninklijke Marine

In de Defensienota 2018 *Investeren in onze mensen, slagkracht en zichtbaarheid* heeft de minister van Defensie een herijking aangekondigd. Deze herijking, die mogelijk meer het karakter van een visiedocument zal krijgen, verschijnt medio volgend jaar. Waar de Defensienota 2018 vooral gericht was op het weer op orde brengen ('repareren') van de defensieorganisatie, moet dit visiedocument de 'lange lijnen naar de toekomst' uitwerken. Niet bestending maar vernieuwing staat hierin centraal.

Het proces van visieontwikkeling is al volop aan de gang. Alle krijgsmachtonderdelen zijn bezig hun eigen positie en inbreng in de vernieuwing van de krijgsmacht te bedenken. Externe reflectie kan daarbij inspireren. Daarom heeft de Commandant Zeestrijdkrachten, viceadmiraal Rob Kramer, het Den Haag Centrum voor Strategische Studies (HCSS) gevraagd om - als onafhankelijke maar vertrouwde kennispartner van Defensie - zijn visie te geven over de toekomstige maritieme veiligheidsomgeving en wat dit kan betekenen voor de rollen, taken en inrichting van de marine. Die visie is verwoord in het rapport *Geopolitics and Maritime Security: A broad perspective on the future capability portfolio of the Royal Netherlands Navy*.¹ Het eerste exemplaar is tijdens de relatievevaardag op 4 juli jl. aan viceadmiraal Kramer overhandigd.

Dit artikel bespreekt de belangrijkste bevindingen van dit rapport en sluit af met het belang van de HCSS-studie voor de Koninklijke Marine.

De veranderende (maritieme) veiligheidsomgeving

Megatrends

Er zijn veel publicaties over de trends en ontwikkelingen in de veiligheidsomgeving en wat deze kunnen betekenen voor het buitenland- en veiligheidsbeleid. Zo stellen, in opdracht van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie, HCSS en het Instituut Clingendael jaarlijks een gezamenlijke Strategische Monitor op.² In *Geopolitics and Maritime Security* zijn drie overkoepelende megatrends uitgelicht die verband houden met respectievelijk geo-

Commandant Zeestrijdkrachten Rob Kramer ontvangt het eerste exemplaar van HCSS-directeur Paul Sinning, 4 juli 2019. (foto HCSS)

politieke, maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. Deze megatrends zijn sterk bepalend voor de context waarin de krijgsmacht, en vooral de marine, in de komende 10-15 jaar zal moeten opereren.

De eerste megatrend is dat Westerse (militaire) superioriteit niet langer een gegeven is. Er vindt een mondiale machtsverschuiving van West naar Oost plaats. Deze uit zich economisch en politiek, maar ook technologisch en militair. De vanzelfsprekendheid van Westerse - lees: Amerikaanse - militaire dominantie op zee en in de lucht is verdwenen. Op allerlei deelterreinen beschikken statelijke en niet-statelijke actoren over militaire technologie die gelijkwaardig is aan wat het Westen op de mat kan brengen.³ Ook de *soft power* van het Westen is geërodeerd.

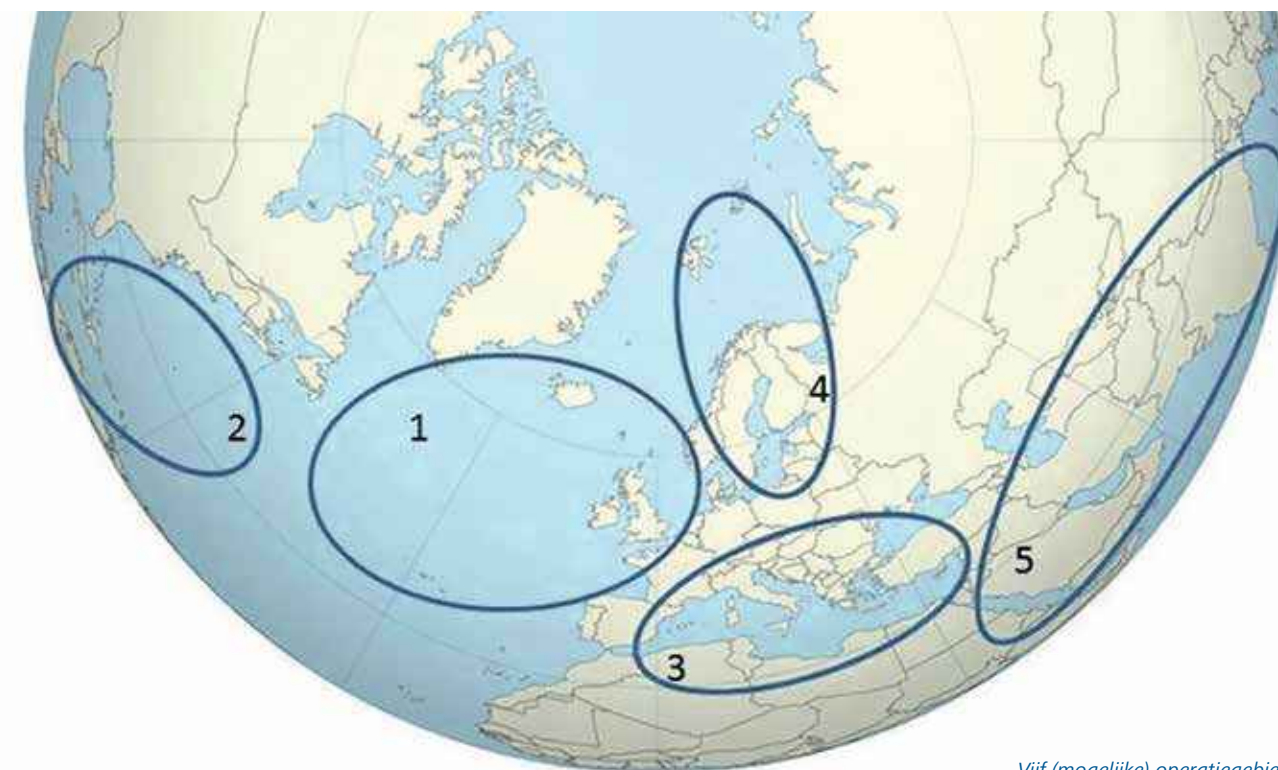
'De eerste megatrend is dat Westerse (militaire) superioriteit niet langer een gegeven is'

De tweede megatrend is de opkomst van nationalisme, protectionisme en soevereiniteitsdenken in Europa, de Verenigde Staten en andere delen van de wereld. Dit vormt een ferme tegenkracht tegen internationale samenwerking en multilaterale overeenkomsten en instellingen. De waarde van de EU en de NAVO wordt door een belangrijk deel van de bevolking in twijfel getrokken. Momenteel veroorzaakt de dubbelzinnige steun van president Trump voor de NAVO een ongemakkelijk gevoel in Europa. Ook het Brexit-proces doet het Westen pijn, zowel politiek als militair. Dit zijn incidenten die exemplarisch zijn voor een meer algemene onderstroom. Zorgen over de eenheid van de NAVO en de EU en hun collectieve defensieverplichtingen zullen de nadruk verleggen naar coalities van bereidwillige en gelijkgestemde landen.

De derde megatrend is dat defensiematerieel steeds afhankelijker is van mondiale civiele markten. Dit geldt voor computers, communicatienetwerken, informatiesystemen, sensoren, mobiliteit en logistiek, energievoorziening en nog veel meer. Defensieorganisaties zijn afhankelijk van

de bedrijven die de betreffende systemen of componenten, én de achterliggende technologieën en standaarden, controleren met patenten, monopolies en marktdominantie. Het gaat daarbij veelal om bedrijven buiten de bekende en gereguleerde

defensie technologische en industriële basis. Maar ook defensiesysteemintegratoren zijn in hun toeleveringsketens sterk afhankelijk geworden van de internationale markt en vaak specifiek van in China geproduceerde componenten, zoals een recent rapport van de Amerikaanse regering aantoonde.⁴ In een wereld van toenemende geopoliti-

Vijf (mogelijke) operatiegebieden voor de Koninklijke Marine.

THEATER	THEMA'S
Noordzee en noordelijke Atlantische Oceaan	1 Bescherming van de aanlooproutes naar de belangrijkste Noordzeehavens, inclusief het veiligstellen van de aanvoer van voorraden en versterkingen vanuit Noord-Amerika in tijden van crisis en conflict. 2 Bescherming van infrastructuur op zee, zoals offshore-installaties, pijpleidingen en kabels, met een steeds hogere economische waarde. 3 De veranderende maritieme offensief-defensief-balans als gevolg van technologische ontwikkelingen.
Caribisch gebied	1 Verdediging van het Koninkrijk met onze voorkeurspartners in de regio, Frankrijk, het VK en de VS. 2 Militaire steun van civiele autoriteiten in de strijd tegen criminele netwerken, drugs en mensenhandel en opkomende piraterij. 3 Militaire steun bij rampenbestrijding en crisismanagement in een regio die vaak wordt getroffen door natuurrampen.
Middellandse Zee (en Zwarte Zee)	1 Bescherming van Europese buitengrenzen in de context van migratie en de import van instabiliteit uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika. 2 Het samensmelten van economie en politiek in de Chinese controle over maritieme infrastructuur in de regio. 3 De geopolitiek van energie gekoppeld aan het transport van olie en gas én de winning ervan in het oostelijke Middellandse Zeegebied.
Oostzee en het Arctisch gebied	1 Confrontaties in de grijze zone onder de drempel van open conflict. 2 Nieuwe zeeroutes die in de Arctische regio ontstaan, daarmee mogelijk de concurrentie en spanningen tussen de grote mogendheden voedend. 3 Geavanceerde A2AD-systemen die de toegang tot en aanwezigheid in grote zeegebieden sterk beperken.
Indo-Pacific ('voorbij Suez')	1 Ontwikkeling van de Chinese maritieme zijderoute. 2 Het betwisten van UNCLOS en claimen van Exclusieve Economische Zones zet het beginsel van de vrije zee onder druk. 3 Militarisering van de Indische Oceaan kan de maritieme handelsroutes beïnvloeden.

tieke competitie proberen veel landen deze strategische afhankelijkheden te verminderen. We zien de neiging tot renationalisatie van defensie-industrieën. Ook Nederland benadrukt in zijn recente *Defensie Industrie Strategie* het belang van een stabiele basis van kennisinstellingen en bedrijven die ervoor moet zorgen dat Nederland de juiste militaire kennis, technologie en capaciteiten in huis heeft.⁵

Specifieke trends: theaters en thema's

Voor de analyse van specifieke trends binnen het maritiem-militaire domein combineert *Geopolitics and Maritime Security* een geografische en een thematische focus. De studie markeert vijf operatiegebieden (zie de illustratie op de vorige pagina) voor de KM die niet alleen geografisch gescheiden zijn, maar ook worden gekenmerkt door specifieke uitdagingen en vraagstukken (thema's) voor de periode tot aan 2030-35. Deze thema's zijn niet noodzakelijkerwijs uniek voor het betreffende theater, maar komen daar het meest tot uiting. De belangrijkste, voor de KM relevante, mondiale ontwikkelingen worden zo aanschouwelijk gemaakt. Bovenstaande tabel somt de in het rapport behandelde theater-themacombinaties op. Het voert in dit artikel te ver om al deze thema's te behandelen. We gaan kort in op drie illustratieve voorbeelden.

"Gegeven de veranderende maritieme veiligheidsomgeving in de periode 2030-35, wat is dan een 'passend' takenpakket en bijbehorend profiel voor de Koninklijke Marine?"

Het eerste illustratieve voorbeeld van een belangrijk thema voor de KM is het beschermen van de infrastructuur in de Noordzee en op de zeebodem. Maritiem gebied wordt economisch steeds relevanter. Niet alleen vanwege de economische waarde van handelsroutes, offshore installaties en grondstoffen, maar ook steeds meer vanwege onderzoekkabels en pijpleidingen. Kabels op de zeebodem zijn verantwoordelijk voor bijna al het trans-Atlantische communicatieverkeer. Ze transporteren energie van steeds meer en grotere windparken op zee. Het monitoren en beschermen hiervan wordt steeds belangrijker. We maken ons pas sinds kort druk over wat wel *seabed warfare* wordt genoemd. Hier is in de komende periode een forse slag te maken.

reële optie. Het is echter wel zo dat de economische expansie van China gepaard gaat met vergaande investeringen in het militaire apparaat. Het land werkt aan een hedendaagse Maritieme Zijderoute, met als doel om China verder te verbinden aan economische hubs wereldwijd. Veel van de havens binnen deze Zijderoute zijn weliswaar als economisch project bestempeld, maar zijn ook voor militaire of andere veiligheidsdoeleinden te gebruiken. Een

Het tweede voorbeeld betreft de opkomst van China als strategisch rivaal. Vooralsnog is een militaire confrontatie met China in het Europese theater geen

langetermijnperspectief op de marine van de toekomst moet deze ontwikkeling serieus nemen.

Het laatste voorbeeld richt zich op de steeds effectievere *Anti-Access / Areal Denial* (A2AD) capaciteiten van potentiële tegenstanders. A2AD-bubbels die de toegang tot en aanwezigheid in betwiste maritieme gebieden moeilijk en risicovol maken zijn steeds vaker multi-domein (zee, land, lucht, ruimte en informatie/cyber). Een contra-A2AD-strategie moet dan ook multi-domein zijn, met een hoge mate van synchronisatie tussen tegenmaatregelen in de domeinen. Eén onderdeel van contra-A2AD is het zelf creëren van A2AD-bubbels. Naarmate langedrachtwapens preciezer worden en verder reiken, verschuift de defensief-offensief-balans steeds meer in het voordeel van de laatste. De meest effectieve manier om de vuurkracht van een potentiële tegenstander te neutraliseren is dan niet gelegen in het verder beschermen van de eigen platformen, maar in het als eerste uitschakelen van de vijandelijke wapen- en C2-systemen. Dit heeft als bijkomend voordeel dat het tonen van de eigen A2AD-mogelijkheden een effectief afschrikkingsmiddel vormt. Een ander in de periode tot 2030-35 te ontwikkelen aspect van contra-A2AD is het gebruik van onbemande systemen die het bereik, het voortzettingsvermogen en de slagkracht van zeestrijdkrachten aanzienlijk kunnen verbeteren. Omdat de tolerantie voor verliezen veel hoger is voor onbemande dan voor bemande systemen, verlagen ze de drempel voor optreden in betwiste gebieden.

Welk profiel past de Koninklijke Marine?

Gegeven de veranderende maritieme veiligheidsomgeving in de periode 2030-35, wat is dan een 'passend' takenpakket en bijbehorend profiel voor de Koninklijke Marine? Deze (in eerste instantie⁶) kwalitatieve dimensio- nering begint met de constatering dat het opereren van de KM te categoriseren is als 'regionale machtsprojectie'. Hiervoor is een aantal redenen: dit weerspiegelt de Nederlandse afhankelijkheid van maritieme handelsroutes en de ongehinderde toegang tot met name de Rotterdamse

haven; het wordt door onze bondgenoten gezien als een vitale Nederlandse bijdrage aan de gemeenschappelijke veiligheid; en het past bij de opgebouwde kennis, ervaring en capaciteiten in het ecosysteem van de KM (het marine- bouwcluster).

Deze 'regionale machtsprojectie' is vooral gericht op bescherming van de *sea lines of communication* in de Noordzee en de Atlantische Oceaan, en in mindere mate in de Middellandse Zee en Oostzee. Daarnaast is er (meer) aandacht nodig voor het beschermen van infrastructuur op zee, onder meer van kabels en pijpleidingen op de zee- bodem. Uiteraard heeft ook de maritieme veiligheid van het Koninkrijk in het Caribisch gebied prioriteit, waarbij kustwachttaken, criminaliteitsbestrijding en maritieme ondersteuning centraal staan. Deze focusgebieden en -taken bepalen in belangrijke mate de te stellen eisen aan de capaciteiten van de KM. Het is prima denkbaar dat de KM in internationaal verband ook in het Arctisch gebied of in de Indische Oceaan optreedt, maar dat gebeurt dan met capaciteiten die ontworpen en gedimensioneerd zijn voor inzet in de genoemde focusgebieden. Op basis van het 'regionale machtsprojectie'-profiel ligt de toekomst van de KM in een mix van oppervlakte- en onderwaterschepen, helikopters, een verscheidenheid aan onbemande systemen (uxv's) voor inlichtingen en *force projection*, amfibische capaciteiten en landgerichte langedrachtwapens om A2AD-dreigingen tegen te gaan. Omdat het profiel van de KM voor de periode tot 2030-35 naar onze inschatting niet wezenlijk verschilt van het huidige profiel, is ook de toekomstige mix van middelen op hoofdlijnen niet drastisch anders dan nu. Als we echter een spade dieper kijken, dan is er wel degelijk sprake van innovatie. Hieronder gaan we in op enkele belangrijke vernieuwende lijnen van ontwikkeling.

Balansvraagstukken in de portfolio van marinecapaciteiten

Er zit spanning tussen de breedte van het takenpakket van de KM en de kwaliteit en kwantiteit van de taakuit- voering. Deze spanning uit zich in allerlei 'balansvraag-

'Zwermgedrag – grote hoeveelheden onbemande systemen (zwermen) die synchroon opereren – is nog niet volwassen, maar is zeker een technologie en tactiek om zeer serieus te nemen voor over 10-15 jaar'. (foto U.S. Army/ Pvt. James Newsome)

stukken'. Dit leidt tot meer specifieke overwegingen over de toekomstige capaciteitenportfolio van de marine als onderdeel van een veelzijdig inzetbare, hoogwaardige krijgsmacht. Hieronder enkele van deze overwegingen; in het rapport zijn er nog diverse andere besproken.

Platformmix Vanwege hun lage zichtbaarheid en strategische waarde hebben onderzeeboten in toenemende mate de voorkeur bij offensieve operaties in conflictscenari's. Ze worden minder gehinderd door A2AD-bubbels. Naast gevechtstaken tegen oppervlakteschepen en onderwaterplatformen, zijn ze inzetbaar voor inlichtingentaken, het leggen van zeemijnen, het bestrijden van strategische landdoelen en het aan land zetten van *special forces*. De specifieke niche van de KM op onderzeebootgebied blijft internationaal waardevol. Oppervlakteschepen blijven vooral van belang voor veiligheids- en humanitaire operaties, met een belangrijke rol voor helikopters. Misschien wel de belangrijkste functie van de volgende generatieschepen - vooral boven water, maar deels ook onder water - zal zijn om te fungeren als het lanceerplatform en C2-hub voor een groeiend aantal onbemande 'satellieten' die opereren in de wijde omgeving van het 'moederschip'. Met hun hoge paraatheid en relatief kleine logistieke voetafdruk zijn amfibische eenheden belangrijk voor een snelle respons in crisissituaties. In een A2AD-omgeving zullen amfibische operaties samensmelten met speciale operaties in het aangrijpen van vijandelijke A2AD-, commando- en communicatiesystemen. In deze tijd van hybride dreigingen worden mijnenbestrijdingssystemen (weer) cruciaal. Mijnen bieden immers relatief goedkope en simpele mogelijkheden aan zowel statelijke als niet-statelijke actoren om de economie en samenleving te ontwrichten.

Bemand vs. onbemand Onbemande systemen worden in de periode tot 2030-35 steeds belangrijker, zowel in offensieve operaties als in, bijvoorbeeld, het beveiligen van infrastructuur op zee. Er zijn veel verschillende configuraties denkbaar van onbemande systemen in de lucht en op en onder water. In combinatie zullen ze steeds meer functionaliteit overnemen. Zwermgedrag - grote hoeveelheden onbemande systemen (zwermen) die synchroon opereren - is nog niet volwassen, maar is zeker een technologie en tactiek om zeer serieus te nemen voor over 10-15 jaar.

Modulariteit Modulariteit verhoogt de flexibiliteit en adaptiviteit en maakt het snel inpassen van technologische vooruitgang mogelijk. Naast platformmodulariteit is het concept van bemande platformen die opereren als moederschip voor de inzet van een scala aan onbemande systemen een belangrijk model voor de toekomst.

Wapenmix Voor de nieuwe generatie marineschepen zijn nieuwe wapens als hypersonische raketten, *railguns* en intelligente torpedo's te overwegen, maar kunnen deze mogelijk nog niet meteen worden aangeschaft. Door modulariteit *by design* in de nieuwe generatie platformen als overkoepelende eis te stellen, zal het in de toekomst makkelijker, sneller en minder prijzig worden om functionele *add-ons* en nieuwe technologieën te introduceren.

Verbondenheid en samenwerking In de periode tot aan 2030-35 zullen multi-domeinoperaties normaal worden. Dit vereist een basis van krachtige en tussen de (deels niet-militaire) actoren gedeelde *situational awareness* en *situational understanding*, ondersteund door kunstmatige intelligentie en big data analysetechnieken. Het continu verbonden zijn in genetwerkte multi-domeinoperaties vereist grote stappen in de technische, procedurele, doctrinaire en culturele interoperabiliteit - binnen de krijgsmacht, met (ad hoc) militaire partners en, steeds meer, met civiele partijen.

De toekomstige marine in brede penseelstreken

We leven in een tijd van snelle en in sommige gevallen disruptieve veranderingen, terwijl andere bepalende factoren slechts langzaam evolueren. We weten alleen vaak niet van tevoren wat bij welke categorie hoort; en zelfs als we dat weten is de precieze timing zelden te voorspellen. Deze volatiliteit en onzekerheid vraagt om een veelzijdige mix van capaciteiten, in combinatie met een groot aanpassingsvermogen: een 'veelzijdig inzetbare krijgsmacht' dus. Het vermogen om snel te kunnen innoveren is cruciaal. Het idee van bemande platformen als lanceerplatform en C2-hub voor wisselende configuraties van onbemande 'satelliet'-systemen vormt een krachtig modulair concept dat dit mogelijk maakt.

Wat in de periode tot 2030-35 niet zal veranderen is de afhankelijkheid van onze economie van de zee: de maritieme handelsroutes die in de Nederlandse Noordzeehavens beginnen en eindigen, naast de steeds grotere economische betekenis van infrastructuur op zee, van datakabels tot windparken. Dit bepaalt in belangrijke mate het basisprofiel van de KM, met zijn primaire operatiegebieden de Noordzee en de Noordelijke Oceaan (en bijkomend de Middellandse Zee en de Oostzee). In het kader van de Koninkrijksverplichtingen heeft ook het Caribisch gebied prioriteit, met taken gericht op ordehandhaving, criminaliteitsbestrijding en humanitaire hulp. Belangrijke vernieuwing in de periode tot 2030-35 zal ook liggen in een sterke intensifiëring van de samenwerking tussen krijgsmachtonderdelen (in een blijvende internationale setting) én met civiele partijen in militaire en civiel-militaire multi-domeinoperaties. Het vermogen tot optreden in het cyber-/informatiedomein wordt een cruciaal element van alle operaties. Er wordt verder geborduurd op de lucht-zee-samenwerking; coördinatie op het grensvlak van land en zee is met name bij het bestrijden van A2AD-bubbels relevant. Tenslotte neemt de afhankelijkheid van satellieten voor navigatie, communicatie en waarneming toe. Zonder ruimtemiddelen geen 24/7 *connectedness*, geen goede maritieme *situational awareness* en geen precisiewapens: allemaal randvoorwaarden voor effectief modern opereren.

Afsluitend

Zoals in de inleiding verwoord, is het directe belang van de studie de ondersteuning van de visieontwikkeling zoals deze nu bij Defensie plaatsvindt. Als input voor die visievorming heeft CZSK een nota geschreven met daarin zijn

beeld van de marine in 2035. Hierin staat hoe de marine om denkt te gaan met de hierboven genoemde veranderende maritieme veiligheidsomgeving. Daarbij komt dat het leidende strategische document binnen CZSK, *Sail Plan, Commando Zeestrijdkrachten op weg naar 2030* twee keer per jaar wordt beschouwd in de Admiraleitsraad. De vijf sporen van het Sail Plan - continuïteit, bedrijfsvoering, operatiën, personeel en materieel - zijn geschreven als een *roadmap* die periodiek wordt getoetst op de voortgang. Tijdens de behandeling kan eventueel blijken dat er bijgestuurd moet worden om de gewenste doelen te behalen. In dergelijke beschouwingen hebben dit soort studies grote waarde.

Daarnaast staat de marine aan de vooravond van een groot aantal vervangingsprojecten die in genoemde periode zullen instromen. Voor de grote projecten die wat verder in tijd gepland staan moeten nog deels de behoeften en operationele concepten worden geschreven, waarbij de inhoud van de zogenaamde *toolboxes* nog niet vast staat. Ook hier is de studie van waarde, niet alleen voor de marine, maar zeker ook voor de interne en externe partners van CZSK, zoals de bekende kennisinstituten TNO, Marin en NLR. Zo hebben de maritieme partners een gedeeld beeld van de toekomst.

Frank Bekkers is programmadirecteur Den Haag Centrum voor Strategische Studies. Esther Chavannes is daar analist.

Noten

- 1 Zie <https://hcsc.nl/report/geopolitics-and-maritime-security-broad-perspective-future-capability-portfolio-royal>. HCSS heeft voor de Landmacht en de Luchtmacht vergelijkbare studies verricht als hier beschreven voor de Marine. Zie <https://hcsc.nl/report/playing-your-strengths-different-perspective-future-capabilities-royal-netherlands-army> en <https://hcsc.nl/report/ruimte-voor-vernieuwing-capaciteiten-ontwikkeling-van-de-5e-generatie-luchtmacht>
- 2 Zie voor de twee meeste recente Strategische Monitors <https://hcsc.nl/report/interregnum> en <https://hcsc.nl/report/strategische-monitor-stilte-voor-de-storm>. De Strategische Monitor is een compilatiedocument dat gebaseerd is op een groot aantal onderliggende studies. Dit zijn enerzijds echte 'monitor'-studies die de vinger op de pols van de internationale betrekkingen leggen (zie bijvoorbeeld <https://hcsc.nl/report/global-security-pulse-february-2019-interstate-military-competition>), en anderzijds verdiepende *foresight*-studies die belangrijke veiligheidsgerelateerde ontwikkelingen duiden (zie bijvoorbeeld <https://hcsc.nl/report/macro-implications-micro-transformations-assessment-ais-impact-contemporary-geopolitics-over-the-impact-of-the-rapid-developments-in-artificial-intelligence-on-geopolitics>).
- 3 Zeker China is ook in brede zin een technologisch gelijkwaardige potentiële opponent.
- 4 U.S. Department of Defense, *Assessing and Strengthening the Manufacturing and Defense Industrial Base and Supply Chain Resiliency of the United States*, september 2018.
- 5 Ministeries van Defensie en Economische Zaken en Klimaat, *Nota Defensie Industrie Strategie*, november 2018, p2. Merk op dat deze ontwikkeling onderdeel lijkt van een bredere tendens, namelijk de zg. ont koppeling (*decoupling*) van de economieën van de grote machtsblokken in de wereld, met name China en Amerika. Ontkoppeling gaat gepaard met het ontwarren van complexe toeleveringsketens die gedurende vele jaren zijn opgebouwd. Het is nog onduidelijk wat de komende jaren het netto-effect zal zijn van deze opkomende trend versus de op diverse gebieden nog steeds verdiepende globalisering.
- 6 Kwantiteit is nodig om kwaliteit te kunnen leveren. Een capaciteit die onder een bepaalde minimale omvang zakt - bijvoorbeeld, maar niet alleen, uitgedrukt in aantallen platformen - kan niet langer structureel voldoen aan de vereiste kwalitatieve normen voor onder meer operaties, training, onderhoud en functionele en technische upgrades tijdens de levensduur.

ADVERTENTIE

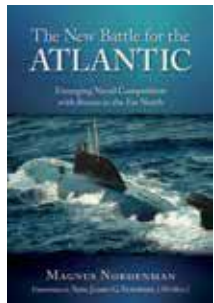
WIJ ZIJN MET WINTERVERLOF VAN
DONDERDAGMIDDAG 19 DECEMBER (NA DE LUNCH) T/M DINSDAG 7 JANUARI

De Marineclub wenst u
Culinair
FEESTDAGEN

BLIJF OP DE HOOGTE VAN ONZE NIEUWTJES, ACTIES & EVENEMENTEN
GEEF UW E-MAIL ADRES DOOR VIA MARINECLUB@MINDEF.NL

RESERVEREN 0223 614225/657688

Boeken

The New Battle for the Atlantic: Emerging Naval Competition with Russia in the Far North

Auteur	Magnus F. Nordenman
Uitgever	Naval Institute Press, juni 2019
Omvang	272 pag, ill.
Prijs	\$ 38,00
ISBN	9781682472835

“In the early 1990s, the end of the Cold War [...] led us to believe that our strategic rivalry with Russia and our need to stay one step ahead of Russian capabilities had faded. It has not. [...] Russian submarines are prowling the Atlantic, testing our defenses, confronting our command of the seas, and preparing the complex underwater battlespace to give them an edge in any future conflict.”

Aldus in 2016 *Vice Admiral* James Foggo III, onder andere huidig *Commander, US Naval Forces Europe*, in het tijdschrift *US Naval Institute Proceedings* waarin hij de situatie in de noordelijke Atlantische Oceaan typeert als de *Fourth Battle of the Atlantic*. Dat dit geen overtrokken uitspraak is, illustreert onder meer het afgelopen zomer verschenen boek *The New Battle for the Atlantic* van de Zweedse Amerikaan Magnus Nordenman. Deze oud-directeur van het *Transatlantic Security Initiative* bij de *Atlantic Council* in Washington en specialist militair-maritieme zaken in Noord-Europa, schetst hierin aan de hand van historische alsook huidige voorbeelden, hoezeer in de afgelopen honderd jaar de *North Atlantic* een

prominente rol heeft gespeeld in conflicten tussen de grote mogendheden. Het was en is in zijn ogen bovenal de strategische brug tussen de VS en Europa gedurende beide wereldoorlogen, de Koude Oorlog alsook vandaag de dag. Hoewel Nordenman de eerste helft van zijn boek uitweidt over de periode tot 1991 en aandacht besteedt aan parallellen tussen de dreiging ter zee in de Koude Oorlog en Russische assertiviteit anno nu, draait het in zijn studie om de huidige verschillen met het laatste conflict alsook hieruit voortkomende risico’s. Weliswaar is de geostrategische situatie voor Moskou sinds het einde van de Koude Oorlog veranderd, maar geldt dit niet voor haar nog altijd grote navale ambities. De nieuwe geografische werkelijkheid, zo stelt de auteur, kanaliseert deze ambities daarbij in een veelal noordelijke richting. Zo biedt de Oostzee waar NAVO-landen of met de alliantie bevriende staten de overhand hebben, Moskou niet langer een verzekerde toegang tot de Atlantische Oceaan. Dit maakt meer dan vóór 1991 het geval was, het Kola-schiereiland voor het Kremlin van belang om de eigen militair-maritieme macht te kunnen ontplooiën. Naast een versterking van de verdediging van deze regio, bouwt Rusland er een slagkracht op die West-Europese havenfaciliteiten en commandocentra in tijden van crisis of oorlog dusdanig kan aantasten dat hiermee de aanvoer van overzeese versterkingen discutabel wordt. Deze nieuwe slagkracht bestaat onder meer uit Kalibr-kruisvluchtwapens die preciezer zijn dan oudere types en - voor Nordenman minstens zo belangrijk - met een beduidend groter bereik. SSGNs kunnen hierbij al vanaf een afstand van 1.250 nm voor het bondgenootschap cruciale havensteden als Bremen, Rotterdam of Antwerpen met al dan niet van tactische nucleaire lading voorziene

kruisvluchtwapens bestoken en essentiële infrastructuur als bruggen, sluizen en aan- en afvoerwegen vernietigen. De auteur waarschuwt dat deze onderzeeboten zich niet zuidelijk van het GIUK-gap hoeven te wagen en kunnen opereren nabij de relatieve veiligheid van de eigen verdediging van het Kola-schiereiland. Aan NAVO-zijde ontbreken door eerdere reducties vaak de verdedigingsmiddelen (netwerk van bases en sensoren) voor o.a. de eigen havens. Recente omvangrijke Russische oefeningen tonen bovendien dat Moskou het gehele zee- en luchtdomein tot aan het GIUK-gap aan de NAVO wil ontfangen. Gelet hierop is deze door Nordenman als ‘extended bastion system’ (tot 1991 van toepassing voor de verdediging van strategische onderzeeboten in de Noordelijke IJszee) omschreven doctrine, bepaald niet louter theorie. In Scandinavië heeft de hernieuwde Russische dreiging de afgelopen jaren geresulteerd in een opbouw van de eigen *homeland defense*. De VS, Canada en Groot-Brittannië zijn van hun kant recentelijk een proces gestart hun verloren slagkracht voor de *High North* te herstellen. Nordenman biedt in zijn *The New Battle for the Atlantic* richtlijnen of ‘principles’ hoe het Westen en de NAVO de Russen in de wedijver om de Noordelijke Atlantische Oceaan het hoofd kunnen bieden. Allereerst door deze wedloop niet als een tegenstelling tussen Moskou en Washington te zien maar veeleer als een toepassing van meer Euro-Noord-Atlantische samenwerking waarbij eenieder gespecialiseerde slagkracht inbrengt. Verder oppert de auteur dat de VS voortaan *coalitions of the willing* (en niet perse onder een NAVO-paraplu) opzet en bijvoorbeeld Groot-Brittannië het commando krijgt voor het Hoge Noorden, en Duitsland dat in de Oostzee. Dit maakt het

zijns inziens voor Europese marines mogelijk zich te specialiseren in gebieden die voor hen nationaal van meer belang zijn. Wat de Noordelijke Atlantische Oceaan betreft denkt Nordenman in eerste instantie aan de Groot-Brittannië, VS, Noorwegen, Denemarken en Nederland.

Fourth Battle of the Atlantic
De auteur beklemtoont verder het onderscheidende karakter van de *Fourth Battle of the Atlantic* ten opzichte van de voorgaande confrontaties. Naast de voor het Westen noodzakelijke conventionele militair-maritieme slagkracht in het hoogste geweldspectrum, houdt dit verweermiddelen in tegen hybride oorlogvoering

‘Wat betreft maatregelen tegen een meer conventionele Russische dreiging verwijst Nordenman naar klassieke afschrikking’

als aantasting van onderzeese communicatiekabels, desinformatie, cyber-attacks, maar ook heimelijke inzet van koopvaardijvaartuigen voor militaire doeleinden. Nordenman hamert er inzake de verdediging tegen laatstgenoemde dreigingen op, dat de NAVO moet streven naar meer capaciteit wat betreft analyse van ‘big data’, die het voor besluitvormers en analisten in *Command and Control* centra al in een vroeg stadium mogelijk maakt nieuwe patronen of onregelmatigheden te onderkennen. Te denken valt aan moderne maritieme patrouillevliegthuigen, nieuwe onderzeeboten met uitgebreide SIGINT-capaciteiten etc. Wat betreft maatregelen tegen een meer conventionele Russische dreiging (invasie in het Balticum, militaire inmenging op de Balkan) verwijst Nordenman naar klassieke afschrikking. Het moet Moskou duidelijk voor ogen staan dat het met een militair avontuur eigen

gewichtige regio’s zoals het Kola-schiereiland en omliggende wateren met zijn strategische onderzeeboten in de waagschaal stelt. De VS kan teruggrijpen op elementen van de *Maritime Strategy* uit de jaren tachtig en gelet op de eerder aangehaalde uitgangspunten van Russische SSGNs, deze eenheden veel noordelijker en tot in hun eigen thuiswateren bedreigen. Wel benadrukt de auteur dat Washington deze offensieve strategie in tegenstelling tot de situatie 30 jaar geleden, meer in overleg met bondgenoten moet uitwerken. Noorwegen voelde zich toentertijd bijvoorbeeld ongemakkelijk bij deze offensieve aanpak, die naar zijn mening het risico in zich droeg dat Moskou

zich geroepen voelde tot een ‘use or lose’ besluit ten aanzien van strategische nucleaire wapens.

Nordenman geeft met zijn vlot geschreven *The New Battle for the Atlantic* een heldere analyse van de dreiging die de huidige Russische maritieme ambities met zich meebrengen voor Europa. Belangrijk is dat hij onderstreept dat dit gevaar geen een-op-een herhaling is van de situatie tijdens de Koude Oorlog. Het is zijns inziens dan ook niet zozeer een kwestie de verdediging van de SLOCS nieuw leven in te blazen. Veeleer gaat het om het opzetten van een verdediging van de West-Europese maritieme en militaire infrastructuur, alsmede de mogelijkheid hybride aanvallen en Russische marine-eenheden opererend noordelijk van het GIUK-gap en nabij het strategisch zo belangrijke Kola schiereiland te kunnen aantasten. Dit is te meer van belang omdat een dergelijke Westerse en vooral West-Europese

maritieme slagkracht het Kremlin kan doen afzien van nieuwe militaire avonturen.

Punten van kritiek
Afsluitend enige kritische woorden. De auteur besteedt in zijn analyses opvallend weinig aandacht aan de opkomende Chinese dreiging ter zee alsook Beijings arctische ambities en hieruit voortkomende consequenties voor de Atlantische inzet van de *US Navy*. Verder zal het Nederlandse lezers opvallen dat Nordenman geen KM-kenner is. Wat betreft EASTLANT in de Koude Oorlog duidt hij op de leidende rol van de *Royal Navy* die steeds meer steun zou krijgen van de *Bundesmarine*, maar blijft de na 1963 vooraanstaande rol van de KM als tweede marine in dit operatiegebied onbenoemd. Ook het aangehaalde *Lido II*-incident in 1994 met een blokkaderunner tijdens het Joegoslavië-conflict doet de vaderlandse zeestrijdkrachten tekort: Nordenman dicht het fregat Van Kinsbergen dat hierin prominent ageerde een bijrol toe en laat Nederlandse mariniers de betrokken tanker abusievelijk boarden met een Italiaanse helikopter in plaats van de eigen MLD-Lynx.

Dr. Anselm van der Peet

Column

‘De kleine drone lijkt een kentering in militaire technologie te symboliseren’

Het incident lijkt een vergeten voetnoot in een tumultueuze wereld. Op 14 september 2019 werd de olie-installatie Abqaiq in Saudi-Arabië aangevallen door 18 drones en 7 kruisraketten. De schade was enorm. Vijf procent van de wereldwijde olieproductie viel weg, de olieprijs stegen, aandeelmarkten daalden en de herstelkosten bedroegen honderden miljoenen dollars. Saudi-Arabië en de VS stelden Iran verantwoordelijk voor de aanval, maar hun respons bleef bij woorden. De aanval wierp allerlei geopolitieke en militaire vragen op. Wat betekende dit voor afschrikking en de machtsbalans in het Midden-Oosten? Op militair vlak zijn de vragen nog prangender. Hoe kon de aanval plaatsvinden in Saudi-Arabië, voorzien van de meest moderne Amerikaanse luchtafweer, onder meer Patriots? En wat betekent het gebruik van een zwerm drones voor Westerse krijgsmachten?

Drones – ofwel onbemande vliegtuigjes – hebben inmiddels een lange geschiedenis. Israël en de VS pionierden hun gebruik in de strijd tegen terroristische groeperingen, eerst als observatieplatformen. Na 9/11 deed de bewapende drone z’n entree, maar deze was nog van groot formaat (bijvoorbeeld de Predator). Daesh/IS zette de volgende stap in de ontwikkeling. Kleine commercieel verkrijgbare drones werden aangepast en geïntegreerd in hun militair optreden. Gepantserde voertuigen werden met drones uitgeschakeld, en in 2018 werd de eerste zwerm aanval op een Russische vliegbasis in Syrië uitgevoerd. Nu worden drones vooral individueel bestuurd, maar met software kan een zwerm aangestuurd worden. Dit optreden is inherent schaalbaar, waarbij zwermen gemakkelijk 250 toestellen kunnen omvatten. Geen enkel luchtverdedigingssysteem is hertegen bestand.

In Nederland is de landgebonden luchtverdediging al geruime tijd gebrekkig. Natuurlijk zijn er enkele hoogwaardige Patriots maar deze kunnen moeilijk kleine drones detecteren en zijn hiervoor niet kosteneffectief. Een PAC 3 Patriot raket kost immers zo’n \$ 2-3 miljoen; een kleine drone zo’n \$ 2-3 duizend. Een zwerm drones kan een veelheid van militaire missies uitvoeren; het uitputten van een luchtverdedigingsinstallatie om het doel open te leggen voor zwaardere raketten is misschien wel de eenvoudigste. Dit alles betekent dat strategische objecten, en het landoptreden zelf (denk aan mariniers), ongekend kwetsbaar zijn voor drones, of ze nu bestuurd worden door statelijke of niet-statelijke actoren. De krijgsmacht zal hier dus een antwoord op moeten formuleren. De KM kan hier goed aan bijdragen; het beschikt al jaren over hoogwaardige radars, snelvuurkanonnen en elektronische storingszenders.

De kleine drone lijkt een kentering in militaire technologie te symboliseren. Afgelopen honderd jaar werden wapensystemen telkens vervangen door meer capabele, complexere en vooral duurdere versies. Het gevolg is een enorme afname in aantallen: zo gaat bijvoorbeeld de luchtmacht van 208 jachtvliegtuigen naar 46, en ging de KM van 18 fregatten naar 6 (de bezuinigingen hielpen overigens goed mee). De focus op kwaliteit ging ten koste van kwantiteit, met als gevolg een kleine, dure en zeer kwetsbare krijgsmacht. Drones kunnen een nieuwe trend voor wapensystemen inluiden: van *all-round survivability, high tech & high value platforms*, naar *low tech, low value & disposable systems*. Dit nieuwe uitgangspunt zal de krijgsmacht kunnen transformeren. Misschien is de aanval op Abqaiq bij het publiek van de radar gevallen; het is te hopen dat Defensie alle implicaties volop aan het analyseren is.

Sergei Boeke is politiek adviseur bij het NAVO hoofdkwartier JSEC in Ulm, Duitsland. Hij schrijft op persoonlijke titel.

Een nieuw opschrift voor het vaandel van het Korps Mariniers

In september dit jaar voegde Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander het vaandelopschrift ‘Helmand, Kandahar en Uruzgan’ toe aan het vaandel van het Korps Mariniers.¹ Het toekennen van een vaandelopschrift is een unieke gebeurtenis. De laatste keer dat een opschrift werd toegekend aan het vaandel van het Korps Mariniers was ruim vijftig jaar geleden in 1968 toen ‘Nieuw-Guinea’ werd toegevoegd.²

Na contraseign van de minister van Defensie is dit besluit gepubliceerd in het *Staatsblad* van 21 oktober 2019. Het opschrift wordt toegekend voor het uitvoeren van speciale en reguliere gevechtsoperaties in genoemde Afghaanse provincies in de periode 2006 tot en met 2010. Met de publicatie in het *Staatsblad* kwam een einde aan een aanvraagprocedure die startte in het voorjaar van 2016. Dit artikel beschrijft het traject om te komen tot een vaandelopschrift. Tevens zal een korte samenvatting van de inhoud van de voordracht worden gegeven.

Aanleiding

Op 15 maart 2016 ontving het Korps Commandotroepen van de Koninklijke Landmacht als eenheid de Militaire Willems-Orde. De versierselen van die orde werden door Koning Willem-Alexander aan het vaandel van de eenheid gehecht. De toekenning van deze collectieve dapperheids onderscheiding was gebaseerd op het optreden van de commando’s in Afghanistan. Rond deze toekenning werd ook gestart met de aanvraag voor een vaandelopschrift op het vaandel van dit korps. De bij de toekenning betrokken instanties onderkenden dat vele andere vaandelvoerende eenheden van de Nederlandse krijgsmacht bij de missie in Afghanistan waren betrokken en zich daar mogelijk ook onderscheidden hadden. De Commandant der Strijdkrachten coördineerde daarom voordrachten voor een vaandelopschrift van

¹ Een marinier van het OMLT (Operational Mentoring and Liaison Team) begeleidt ANA-militairen (Afghan National Army) tijdens een voetpatrouille in Deh Rashaan, Uruzgan, 2008. (NIMH/ Arief Rorimpandey)

de commandanten van alle operationele commando's (OPCO). Het indienen van een verzoek tot toekennen van een vaandelopschrift begint bij de commandant van de vaandelvoerende eenheid. Deze dient via zijn commandant OPCO een verzoek in. De commandant van het OPCO kan dat laten toetsen door zijn Traditiecommissie en na advies van die commissie stuurt de OPCO-commandant het verzoek door naar de minister van Defensie. Deze vraagt de Traditiecommissie Krijgsmacht (TCK) om advies. De TCK laat het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) het ingediende verzoek verifiëren en adviseert daarna over het al dan niet toekennen van een opschrift en over de daadwerkelijke tekst. Na een positief advies van de TCK stelt de Directie Juridische zaken bij de Bestuursstaf van het ministerie van Defensie de tekst van het Koninklijk Besluit (KB) op. Nadat de Koning het KB heeft getekend contrasigneert de minister en is het KB vastgesteld. Het Korps Mariniers, de Koninklijke Luchtmacht en zestien vaandelvoerende eenheden van de Koninklijke Landmacht dienden naar aanleiding van de vraag van de CDS voordrachten in.

De inzet van het Korps Mariniers in Zuid-Afghanistan

De inzet van eenheden en individuele militairen van het Korps Mariniers in Afghanistan dateert vanaf 2002 toen kleine aantallen mariniers inzet zagen ter ondersteuning van Operatie *Enduring Freedom* of op het *International Security Assistance Forces Headquarters*. In de periode van 2002 tot en met 2014 kwamen in totaal 1923 mariniers in Afghanistan in actie, hetgeen neerkwam op twee-derde van de totale personele sterkte van het Korps Mariniers. Vanaf maart 2005 is er sprake van inzet in grotere aantallen en eenheidsverband, waaronder die van 655 mariniers van het 2de Mariniers Bataljon voor de *Strategic Reserve Force*.

Maart 2005 is ook het begin van een periode waarin regelmatig sprake is geweest van gevechtscontacten. Deze fase eindigde medio 2010 met het beëindigen van de Nederlandse deelname aan *Task Force Uruzgan*. In totaal namen 1109 mariniers deel aan deze gevechtsoperaties. Daarna volgde nog inzet van 279 mariniers in de *Police Training Group* in zowel 2012 als 2013 en individuele uitzendingen op de diverse internationale hoofdkwartieren of bij buitenlandse eenheden in het kader van uitwisseling. De inzet in de periode van maart 2005 tot en met augustus 2010 kenmerkte zich door strijd tegen een georganiseerde vijand, de Taliban. Deze strijd werd vooral uitgevochten in de zuidelijke provincies Helmand, Kandahar en Uruzgan. In deze periode kwam het voor het Korps Mariniers tot op vier onderling wezenlijk verschillende vormen van militair optreden. Van deze vier vormen zijn er drie aan te merken als gevechtsoperaties, de vierde, een operatie in het kader van de zogenaamde *Provincial Reconstruction Teams*, richtte zich op wederopbouw. De drie gevechtsoperaties zijn; speciale operaties door mari-

tieme *special operation forces*, het huidige NLMARSO, *military assistance* door *Operational Mentoring and Liaison Teams* (OMLT) en *counter insurgency* door reguliere eenheden ter ondersteuning en versterking van *Battle-groups* van de Nederlandse krijgsmacht. De voordracht van het vaandelopschrift richt zich op deze drie vormen van gevechtsoperaties in de periode van maart 2005 tot augustus 2010 in de drie eerder genoemde provincies in Zuid-Afghanistan.

Operaties en vijandelijke contacten

Gedurende de periode maart 2005 - augustus 2010 hebben mariniers in Zuid-Afghanistan aan tenminste 193 operaties deelgenomen en zijn zij daarbij minstens 184 keer in contact geweest met de vijand, *troops in contact* (TIC) en werden 43 *Improvised Explosive Devices* op verschillende gelegenheden in de onmiddellijke nabijheid van mariniers door de Taliban gedetoneerd. Dit zijn meer dan 200 vijandscontacten. Hierbij dient opgemerkt te worden dat een TIC kan variëren van kortstondig vijandelijk contact tot een langdurig vuurgevecht. Het behoeft geen betoog dat bij elk vijandelijk contact – maar vaak ook bij patrouillegang dicht onder de vijand zonder contact – gevaar voor eigen leven aanwezig was. De inzet van mariniers was door het onderling verschillende karakter van speciale operaties, *military assistance* en *counter insurgency* zeer divers. Speciale operaties vonden plaats ver van eigen eenheden en vereisten een hoge mate van zelfstandigheid om te handelen conform de *commanders intent*. Het gebrek aan voortzettingsver-

mogen, beperkte hoeveelheid munitie en beperkte bescherming, eisen dat deze operaties continu het momentum behouden om de vijand voortdurend uit

evenwicht te brengen. Dit vergt een offensieve instelling van al het personeel en een gedegen kennis van de eigen en vijandelijke mogelijkheden. Mentaal en fysiek vergen speciale operaties het uiterste van het personeel. De meeste operaties van NLMARSO vonden plaats te voet, met voertuigen of met helikopters.

Military assistance werd uitgevoerd door de OMLT's. Hiermee namen zij vooral deel aan *Normal Framework Operations* (NFO). NFO's kennen een kortere voorbereidingstijd, volgen elkaar doorgaans sneller op en hadden nogal eens het karakter van een klassieke *advance to contact*, waarbij de toestand van de vijand nauwelijks bekend was en bewust contact gezocht moest worden. Veelal vonden deze operaties plaats in de zogenaamde 'green zone' of kortweg de 'green'. Contacten met de vijand vonden hier plaats op (zeer) korte afstand. Mariniers in kleine groepen, vaak zelfs niet groter dan een budypaar, ondersteunden de *Afghan National Army* (ANA) in hun gevecht tegen de Taliban. Fysiek, maar zeker ook mentaal vergt deze manier van optreden het uiterste van de marinier. Aangezien de ANA zeer beperkt over voertuigen beschikte was de militaire inzet vooral te voet. De mariniers van de *battlegroups* namen veelal deel aan goed voorbereide en geplande operaties als onderdeel

van het bataljons- of compagniesoptreden. Deze operaties waren onderdeel van een groter *counter insurgency* plan. Om druk op de vijand te behouden en het contact met de bevolking niet te verliezen werden veel kleinschalige patrouilles uitgevoerd. Door patrouilles te delegeren naar het gewoegroepsniveau kon een peloton soms wel vijf of zes patrouilles per dag uitvoeren. Het optreden van de mariniers had wel een keerzijde. In het gebied waar de marinierscompagnieën (MARNSCIE) gebiedsverantwoordelijkheid hadden testte de vijand nieuwe innovatieve *Improvised Explosive Devices* (IED), zoals de houten IED en de *Directional Focussed Charge*, beide ontworpen om de detectiemiddelen te omzeilen. De wetenschap dat de detectiemiddelen niet afdoende zijn geeft een extra psychologische druk op het personeel. De meeste operaties van de MARNSCIE's werden te voet uitgevoerd of met voertuigen.

Ondanks het feit dat de operaties van de mariniers wezenlijk van karakter verschilden, waren er ook duidelijke overeenkomsten te identificeren. Zo traden mariniers bij voorkeur in kleine groepen op (SOF-teams, OMLT-teams, *Marine Joint Effects Observer Group* (MJEOG) en gewoegroepen van de MARNSCIE's). Dit stelt hoge eisen aan niveau van training van het individu en het vertrouwen dat men in elkaar dient te hebben. Het legt tevens een zeer grote verantwoordelijkheid bij het *junior leadership*. Door in kleine teams op te treden waren de gevechtskrachtverhoudingen tijdens operaties dikwijls ongunstig voor de mariniers.

Slachtoffers en onderscheidingen

Het is een bekend Engels gezegde: *'The infantry bears the brunt of battle'*. Voor de marinierseenheden is dat niet minder waar. De keerzijde van het mariniersoptreden komt naar voren in de reactie van de tegenstander. In het gebied waar de MARNSCIE's gebiedsverantwoordelijkheid hadden testte de vijand nieuwe innovatieve IED's om de detectiemiddelen te omzeilen. Het resultaat hiervan is dat van alle marinierseenheden in Zuid-Afghanistan 85% van de IED-aanslagen plaatsvonden bij de mariniers van de *battlegroups*. Twee mariniers zijn hierbij gesneuveld; korporaal van de mariniers Jeroen Houweling en marinier der 1e klasse Marc Harders. Daarnaast raakten 27 mariniers gewond tijdens gevechtshandelingen, waarvan aan twaalf het Draaginsigne Gewonde is toegekend. De aantallen geven een onevenredig beeld. Van de gewond-geraakte mariniers was er maar een van buiten de *battlegroups*, terwijl de infanterie-eenheden van het Korps slechts zo'n 50% van de bemanning van alle gevechtseenheden vormden.

In genoemde periode zijn twaalf mariniers onderscheiden met een dapperheidsonderscheiding. Het Bronzen Kruis is zeven keer toegekend, het Kruis van Verdienste vijf keer. Momenteel is nog een voordracht voor een dapperheidsonderscheiding voor een marinier in behandeling bij de Commissie Dapperheidsonderscheidingen van Defensie. In totaal is aan 473 mariniers het Gevechtsinsigne toegekend voor acties in Afghanistan.

Afghaanse militairen voeren onder toezicht van de Nederlandse OMLT militairen een Vehicle Check Point uit in de provincie Uruzgan, 2007. (NIMH/ Sjoerd Hilckmann)

Voor hun acties in Afghanistan tussen 2005 en 2010, is aan 473 mariniers een Gevechtsinsigne toegekend. (foto MCD)

Onderscheidend karakter

Het optreden van het Korps Mariniers in Zuid-Afghanistan kan zonder twijfel als onderscheidend worden beoordeeld. De 1109 mariniers namen deel aan een grote diversiteit aan militaire operaties. De capaciteiten om al deze verschillende vormen van operationeel optreden uit te kunnen voeren maakt het Korps Mariniers uniek binnen de Nederlandse krijgsmacht. Geen andere militaire eenheid is zo breed inzetbaar en heeft dat in de Afghaanse situatie waargemaakt. Het vereist een grote mate van professionaliteit, flexibiliteit en veelzijdigheid om zowel in reguliere gevechtsoperaties in eenheidsverband op te kunnen treden als op het kleinste niveau speciale 'covert' acties uit te voeren, of in vrijwel totale afzondering in nauwe samenwerking met kleine groepen ANA militairen ingezet te worden. Daarnaast werd een aantal nieuwe operationele inzetmethoden beproefd tijdens inzet in Zuid-Afghanistan. Deze inzetmethoden zijn inmiddels tot volle ontwikkeling gekomen en worden op dit moment ook elders binnen de Nederlandse krijgsmacht beproefd, ingevoerd of gebruikt.

Begin 2006 is binnen het Korps Mariniers een eerste aanzet gegeven voor de integratie van diverse waarnemers van lucht- en vuursteun in één team, de *Marine Joint Effects Observers Group* (MJEOP). De eerste reguliere ondersteuning van mariniers aan de *battlegroups* in Afghanistan was in de vorm van deze MJEOP's. Deze teams gingen later verder onder de naam *Fire Support Team* (FST) en ondersteunden de drie *battlegroups* waarin MARNSCIE's actief waren. Na studie van de werkgroep *Joint Fires* (2009 – 2011) is dit FST-concept krijgsmacht-breed ingevoerd. In 2008 werden in Brunei de eerste *military trackers* van

het Korps Mariniers opgeleid. Het betreft hen die zich de kunst van het militaire spoorzoeken hebben eigen gemaakt. Deze unieke militaire vaardigheid is in Zuid-Afghanistan zowel door NLMARSOF als door de MARNSCIE's ingezet. De *trackers* van 22MARNSCIE hadden het eerste operationele succes. Inmiddels is het concept van *military tracking* krijgsmacht-breed ingevoerd.

De lijst beperkt zich niet tot deze succesvolle innovatieve en nationaal onderscheidende initiatieven; meerdere concepten zijn beproefd waarvan de meeste nog steeds in gebruik zijn. 22MARNSCIE experimenteerde met het Britse concept van *platoon houses* en sociale patrouilles op *mountain bikes*. De drie MARNSCIE's maakten gebruik van pakezels tijdens meerdaagse voetpatrouilles. Ook werd het *satellite-patrolling* (onderlinge

ondersteuning in combinatie met onvoorspelbaarheid routekeuze) beproefd en ingevoerd. Het bovenstaande laat zien dat officieren en onderofficieren van het Korps Mariniers, in Nederland en Afghanistan, onder hoge operationele druk en bij voortdurende kritisch nadachten over de manier van optreden en bereid waren nog niet volledig uitgewerkte concepten onder gevechtsomstandigheden te beproeven en te verfijnen. Dit kan alleen in een zelflerende omgeving waar kritisch denken wordt gestimuleerd.

De inzet samenvattend

De inzet van mariniers in de drie Zuid-Afghaanse provincies kenmerkt zich door (morele) moed, veelzijdige en brede professionaliteit, weloverwogen planning en gedurfde operationele methodes en de wil om te winnen door het verschil te maken. Het optreden in zeer diverse settings – als *special forces*, als begeleiding van Afghaan-

se kleine patrouilles en als reguliere marinierscompagnie – vond plaats onder moeilijke omstandigheden waarin vaak sprake was van gevechtscontact – direct of indirect vuur – of de imminente dreiging daarvan – hinderlagen en IED's. Het aantal dapperheidsonderscheidingen alsmede het aantal gewonden belicht slechts een getalsmatig deel van de inzet. Een aantal voordrachten voor dapperheidsonderscheidingen heeft niet tot toekenning geleid, maar draagt als zodanig wel bij aan de erkenning voor het moedig, dapper en beleidvol optreden. Evenzeer is te stellen dat het aantal gewonden in principe niet het gehele verhaal vertelt over het professioneel optreden. Het geeft wel aan dat mariniers zich relatief vaak 'in de voorste lijn' bevonden; van de gevechtseenheden heeft ruim 60% van de bemanning een gevechtsinsigne uitgereikt gekregen. Daarnaast zijn er relatief veel dapperheidsonderscheidingen uitgereikt aan mariniers binnen de OMLT's. Hiermee

Het vaandel van het Korps Mariniers. De laatste keer dat een opschrift werd toegekend aan het vaandel was in 1968. (MCD/Cees Baardman)

was het OMLT-optreden van mariniers binnen de krijgsmacht onderscheidend.

De operationele inzet van het Korps Mariniers in Zuid-Afghanistan is evenzeer als onderscheidend te bestempelen, zeker in de nationale omgeving, maar eveneens in internationale context. Grotere verbanden in het landoptreden (nationaal en internationaal) zijn door hun omvang in staat meer specialisaties te formeren, daarentegen worden alleen mariniers (nationaal en internationaal) in alle facetten van militair optreden ingezet. Ook onderscheidend – zelfs in internationale omgeving – is dat kaderleden van NLMARSOF ook inzet zagen bij de MARNSCIE's in de *battlegroup*. Normaal stroomt personeel van de reguliere infanterie door naar de *Special Operations Forces*, maar bij het Korps Mariniers keren kaderleden ook weer terug. De conclusie is gerechtvaardigd dat het gevarieerde optreden van het Korps Mariniers onder gevechtsomstandigheden en niet zelden in numerieke minderheid in Zuid-Afghanistan in de periode van 2006 tot 2010, geheel volgens de traditie van het Korps Mariniers als dapper, moedig en beleidvol kan worden beschouwd, waarbij het met gevaar voor eigen leven het uitvoeren van de opdracht prevaleerde. Daarmee heeft het Korps Mariniers zich opnieuw onderscheiden en kwalificeerde het zich voor het toevoegen van het opschrift 'Helmand, Kandahar en Uruzgan' op het vaandel.

De traditiecommissie krijgsmacht (TCK) en de toekenning

Het verzoek tot toekenning van een vaandelopschrift voor het Korps Mariniers belandde via de minister bij de TCK. Voor de behandeling van de verzoeken voor vaandelopschriften kwam dit orgaan in een hogere frequentie bijeen en kreeg de commissie assistentie van een wetgevingsjurist van de Directie Juridische Zaken. De voordrachten zijn allemaal in december 2016 ingediend. De voordrachten van het Korps Commandotroepen en Korps Mariniers zijn als eerste inhoudelijk behandeld en ontvankelijk verklaard. De Koninklijke Luchtmacht en het merendeel van de vaandelvoerende eenheden van de Koninklijke Landmacht volgden later. De TCK besprak de verzoeken volgens een vast stramien. De commissie bepaalde of het verzoek ontvankelijk was; is het dossier compleet?, is op voorhand al duidelijk dat er lacunes zijn?, etc.. Een ontvankelijk verklaard dossier werd ter verificatie aan het NIMH aangeboden. Gespecialiseerde onderzoekers van dat instituut verifieerden alle feiten en de daarop gebaseerde conclusies die in de verzoeken (soms met vele bijlagen) door de eenheden waren opgebracht. De verificatienota werd dan in de TCK door de betreffende onderzoeker toegelicht, waarna de TCK zich beraadde over de vraag of een opschrift aan de orde was, en zo ja, hoe dat opschrift dan zou moeten luiden.

Bij sommige verzoeken werd aan de commandant van de eenheid nadere informatie gevraagd. Ook kwam voor dat de TCK de commandant adviseerde elementen van de inzet van zijn eenheid meer te benadrukken. Het gehele behandeltraject van alle verzoeken bestreek het tijdvak januari 2017 tot medio 2019. De Koninklijke Marine is

hierbij steeds door een vaste deelnemer vertegenwoordigd geweest. Wanneer alle toegekende opschriften naast elkaar worden beschouwd valt op dat voor namen van dorpen, steden en/of één of meerdere provincies is gekozen. Slechts bij een enkele eenheid is 'Afghanistan' of 'Zuid-Afghanistan' gebruikt. Dat geeft een duiding in plaats en tijd van het onderscheidende optreden van de betrokken eenheden aan.

Het vaandel van het Korps Mariniers

Al vanaf de datum van uitreiking in 1929 kent het vaandel van het Korps Mariniers vaandelopschriften. Die zijn op het doek nooit van jaartallen voorzien (dit in tegenstelling tot het gebruik bij alle andere vaandel- en standaardvoerende eenheden). De TCK heeft deze traditie bestendigd. In de tekst van het Koninklijk Besluit is omschreven op welke periode het opschrift betrekking heeft. Wanneer, op een nader te bepalen moment, de Koning de opschriften daadwerkelijk gaat uitreiken zal dat in beginsel gebeuren op een cravate, een breed lint met daarop het nieuwe vaandelopschrift. Pas als het vaandeldoek vervangen wordt komt het vaandelopschrift daadwerkelijk op het nieuwe doek.

Slot

In een bericht op *social media* liet de commandant van het Korps Mariniers BRIGGENMARNIS Jeff MacMootry weten: 'Zijne Majesteit de Koning heeft goedgevonden en

verstaan dat aan de opschriften in het vaandel van het Korps Mariniers wordt toegevoegd het opschrift 'Helmand, Kandahar en Uruzgan' in verband met het uitvoeren van speciale en reguliere gevechtsoperaties van 2006 tot 2010 in Helmand, Kandahar en Uruzgan. Alle actief dienende mariniers en oud-mariniers en met ons eenieder die nauw betrokken is, was of zich nauw betrokken voelt bij het Korps mag daar bijzonder trots op zijn. Qua Patet Orbis!! Wij feliciteren bij dezen ook de andere eenheden die een opschrift mogen toevoegen en staan stil bij hen die hiervoor een groot, soms het hoogste, offer brachten.'

Met de toekenning mag het Korps een 14de wapenfeit op het vaandel bijschrijven.

KOLMARNIS Rob de Wit was lid van het onderzoeksteam dat de voordracht heeft geschreven. Dit team stond onder leiding van KOLMARNIS b.d. Tom Wesselingh. MAJMARNIS Patrick Biemans was eveneens lid van het onderzoeksteam. KLTZ Wilco Kramer is de vaste vertegenwoordiger van de Koninklijke Marine binnen de Traditiecommissie Krijgsmacht.

Noten

- 1 Koninklijk Besluit van 17 september 2019 Nr. 340. In oktober gepubliceerd in het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden.
- 2 Koninklijk Besluit van 27 februari 1968 Nr. 106. Tevens werd het opschrift Oost-Java gewijzigd in Java en Madoera.

De verandering zijn

Als ik om me heen kijk zie ik een wereld die steeds sneller verandert en toeneemt in complexiteit. Velen zijn continue bezig om antwoorden te vinden op wezenlijke en complexe vragen. Zo gaat binnen Defensie een groot deel van onze aandacht uit naar het verzamelen en bij elkaar houden van onze mensen. Daarnaast zijn we geregeld aan het onderzoeken wat het nu precies is dat we moeten beschermen en hoe we dat het beste kunnen doen. Vaak accepteren we hierbij de beperkingen van bestaande organisaties en systemen. Voor sommigen voelt het vertrouwd om terug te vallen op oude patronen en bekende methodieken. Anderen willen overstappen naar een nieuwe werkelijkheid. Waarschijnlijk hebben we allemaal gelijk. Hoe dan ook zien we, door het toenemende aantal burn-outs, stakingen en complexe debatten dat we als maatschappij steeds vaker 'in het rood' lopen. In mijn vorige column heb ik Stichting OceansX geïntroduceerd. OceansX geeft mij hoop. Hoop dat mijn kinderen over tien jaar kunnen bijdragen aan de maatschappij omdat ze goed zijn zoals ze zijn. Maar ook hoop dat we, door de diversiteit en betrokkenheid, komen tot een nieuwe standaard van creatief en oplossend vermogen om het hoofd te bieden aan de toegenomen complexiteit. OceansX biedt een omgeving waarin individuen kunnen participeren in maatschappelijke activiteiten. Hierdoor ervaren ze handelingsvrijheid om een voor hen passende bijdrage te leveren. Uitbreiding van activiteiten levert enerzijds meer vrije keus en anderzijds meer maatschappelijke waarde op. Iedereen is welkom in deze omgeving; het totale aantal is onbeperkt en 100% inclusief. Door de diversiteit van mensen en de veelheid aan activiteiten met elkaar te verbinden in één omgeving ontstaat een nieuwe standaard van oplossend vermogen. Vanuit beweging. Maatschappelijke impact is een resultante van deze beweging.

Handelingsvrijheid is óók veiligheid. De veiligheid om in individuele behoefte te kunnen (gaan) voorzien. Een gevoel van veiligheid dat ontstaat door aan te sluiten bij een bestaande groep of organisatie. Of het veilige gevoel dat ontstaat door het succes van anderen te volgen. Om die omgeving te bouwen, waarin een toenemende groep individuen handelingsvrijheid ervaart, moet OceansX óók bewijzen een veilige omgeving te zijn waarin men duurzaam kan samenwerken.

Dat verdient een *roadmap*. Hoe gaan we toe werken naar een duurzaam model? Door positief, uitnodigend en vrijwillig te werk te gaan. Door bewijslast te genereren. Door naar een punt toe te werken waarin we bestaande systemen en organisaties overtuigen dat OceansX iets te bieden heeft en daarmee de investering waard is. Deze *business cases* stellen OceansX in staat om te investeren in de veiligheid en het comfort van haar eigen omgeving, zodat steeds meer individuen zich aansluiten.

Afgelopen maanden heb ik met een steeds groter wordende groep vrijwilligers allerlei activiteiten opgezet die ons allemaal maatschappelijk raken. Zoals de CO2-uitstoot in de maritieme sector en het streven naar optimale werkomstandigheden voor professionals in de veiligheids-, zorg- en onderwijsketen. Het is gaaf om te zien hoe gemakkelijk er aansluiting gevonden wordt.

Vaak denk ik terug aan de tijd waarin ik tijdens een missie, op een plek waar we niet hoorden te zijn, door de periscope een buitenlands fregat bekeek... op dat fregat stond ook gewoon een matroos het achterdek te schrobben. Oftewel, mensen verschillen onderling weinig, iedereen wil graag bijdragen. Laat het gebeuren...

LTZ1 Berend van de Kraats is oud-onderzeebootcommandant, initiatiefnemer van BOOST en momenteel door CZSK in de gelegenheid gesteld vorm te geven aan een geheel nieuwe manier van werken.

Boeksignalement

Security in Northern Europe: Deterrence, Defence and Dialogue

De NAVO-lidstaten worden steeds meer geconfronteerd met de vraag hoe zij gezamenlijk om moeten gaan met het recente assertieve buitenlandbeleid van het Kremlin. Vooral in de noordelijke lidstaten leven hierbij in toenemende mate zorgen over de Russische militaire opbouw en manoeuvres in het Noord-Atlantisch gebied.

Deze Whitehall Paper bevat zienswijzen en analyses van diverse officieren en veiligheidsexperts als de Nederlandse commodore en NLDA-hoogleraar Frans Osinga, die aantonen hoezeer de bondgenoten afzonderlijk alsook collectief

omgaan met de gestage militaire machtsontplooiing door Moskou in vooral Noord-Europa. De paper duidt hierbij bovenal de gemeenschappelijke maar ook onderscheidende verantwoordelijkheid die de lidstaten hebben voor de veiligheid in voornoemde regio.

Redactie	John Andreas Olsen
Uitgever	Routledge (2018), Whitehall Paper 93
Omvang	152 pag.
Prijs	\$ 27,36, via amazon.com
ISBN	9780367109769

Snakepit Smyrna 1922-1923

A strange case of Dutch gunboat diplomacy in Turkish waters

At anchor in Smyrna, current Izmir, Turkey, 5 February 1923, Captain Hans Rendorp, commanding officer (CO) of the Dutch ironclad HNLMS Tromp on this location, was not a happy man. On the contrary; he and his vessel had stumbled on that day into a rather awkward diplomatic and military position, caught between threatening Turkish gunners of the local fortress, at the best non-interested CO's of nearby Western naval ships, a suspicious Dutch consul, and his own Foreign and Naval departments that reacted with confusing and non-realistic orders, or kept radio silence regarding requests for new instructions. How did Rendorp and his crew end up in this mess?

Introduction

Many global operating navies deliver security on and from the sea. One kind of operations is securing national interests and their own nationals abroad. This paper analyses such a deployment by the Royal Netherlands Navy (RNLN), by showing the flag in Smyrna in the final phase of the Greek-Turkish War or Turkish War of Independence (1919-1923). First the context will be given why this mission came about, hereafter the deployment itself will be described and analyzed, as well as international political-military

developments, and finally some conclusions will be made on the policy behind the whole enterprise as well as its results.

Spheres of influence and protecting (western) citizens

Around 1900, the great powers searched the globe for the last gains regarding overseas territories or spheres of influence. In this context the Dutch government used the RNLN for expeditionary naval operations on worldwide missions by which it could protect its citizens and other national interests such as trade. These maritime operations, in which other western states were involved as well,

and with whom The Netherlands had at forehand contact on its own manoeuvres and motivations, mostly took place during (civil) wars, with or without consent of the local authorities.¹

The Greek-Turkish War/Turkish War of Independence 1919-1923 and the fire of Smyrna

The Dutch would carry out their naval mission in Smyrna, Turkey, from November 1922 until March 1923. At that moment Turkey was a country in turmoil. On the 30th of October 1918 the Armistice of Mudros had ended hostilities in the Middle Eastern theatre between the disintegrating Turkish Ottoman Empire and the European Allies of World War I. As part of the armistice, the Ottomans opened their ports to the Allies. The armistice was followed by the allied occupation of, among others, Istanbul. It also came to incursions by the Italians, French and Greeks in Anatolia. The Ottoman Parliament in Istanbul hereafter never ratified the following Treaty of Sèvres of the 10th of August 1920. This parliament was disbanded earlier by the Allies on 11 April 1920 due to opposition of many of its members to the provisions discussed in Sèvres. In what is known as the Greek-Turkish War or Turkish War of Independence (1919-1923), the Grand National Assembly in Ankara, established in April 1920 by Mustafa Kemal Atatürk and his followers (the so-called Kemalists), rejected the treaty which was signed earlier by the Turkish government in Istanbul. Kemalist nationalist forces took control of most of the Anatolian Peninsula. Heavy

fighting took place between these forces and Greek and French forces, while parts of the former Ottoman Empire remained occupied by the Allies or were partitioned by them like the territories in the Middle East.²

On the 9th of September 1922 Kemalist forces regained control of Smyrna, three years after Greece had landed troops in this port. On the 13th of September a large fire started in the Greek and Armenian quarters of the city. The fire raged for days and it is estimated that more than 15.000 Greek and Armenian inhabitants were killed. Also dozens of building blocks were destroyed. The Muslim and Jewish and some West-European quarters escaped the damage.³ During the fire western naval vessels anchored in the Bay of Smyrna and provided help and

refuge to their own and other western citizens. Lots of Italians were evacuated, but also French citizens, British, and Americans, as well as over 150 Dutchmen.⁴ The whole situation

made the government in The Netherlands worried about the fate of the remaining 150 own citizens in the Turkish port. In these circumstances and especially after alarming reports of the acting consul-general Arnold Lamping in Smyrna in the weeks hereafter, it was felt that an own naval mission was necessary.⁵

Dispatch of HNLMS Tromp

In the night of 26-27 of October 1922, Captain Rendorp received a cable from the Ministry of the Navy to sail his ship Tromp (5.000 GRT), which operated near the Canary Islands, immediately to the port of Alger, French North

In the red circle the Turkish port of Izmir. Until 1922 it was named Smyrna. (University of Texas Libraries)

¹ HNLMS Tromp at Smyrna 1922. (Marinemuseum)

Consul Arnold Lamping. (Nationaal Archief/Collectie ANEFO)

Africa. There he would receive further instructions. Arriving in the latter port the Dutch officer read in his orders that he should proceed to Smyrna, consult the Dutch consulate there and assist Dutch citizens where necessary. Furthermore he had to refrain from possible demonstrations by other western warships against the Turkish government or the Kemalists.

No other information was given, such as the fact that Smyrna was in the hands of the Kemalists. Neither was it indicated how the Captain should deal with the new authorities. Also, Rendorp was not informed on the fact that the Dutch Foreign Office had not asked the Turkish authorities official permission to visit the port with a (relatively) large man-of-war like the Tromp. Last but not least Rendorp was unaware of the fact that western powers with naval assets nearby Smyrna had not been informed on his mission. For eventualities the Dutch CO was instructed to operate to his best knowledge and according to good seamanship.⁶ Nevertheless, Rendorp read (foreign) newspapers and he received an update on certain developments during an informal meeting with the Dutch consul in Malta. The Turkish government as recognized by the international community (the Netherlands included) had only some authority in the region of Istanbul, which as mentioned was occupied by Allied troops. Given these circumstances, the Dutch CO asked the Ministry of the Navy whether it was wise to salute the local authorities when arriving in Smyrna. The cryptic answer he received was that he should salute the Turkish flag. By this, Rendorp could only assume that he should salute the Turkish government that the Dutch officially recognized; meaning that in Istanbul.⁷

Arriving in Smyrna the 11th of November, the CO understood from the Dutch consul Lamping, that not only the Foreign Department in The Hague knew for some time

that the city was in the hands of the Kemalists, but also that they flew the same flag as the old regime. Given the official Dutch diplomatic stand, Lamping advised not to salute the Kemalist authorities. Rendorp did not agree: such a non-gesture would in his eyes heat up things and was not in the interests of local Dutch citizens. He therefore visited the Kemalist port and city authorities, saluted the Kemalists/Turkish flag and also hosted this flag on board. The consul was not amused. Rendorp reported this all to his own ministry but got no reaction.⁸

Given the earlier dramatic events and the tense international situation, several Western men-of-war could still be found in Smyrna harbour. These vessels were the British light cruiser HMS Carysfort, the Italian light cruiser Venezia, the French armoured cruiser Ernest Renan and the American destroyer USS Gilmer. Consul Lamping, who as mentioned disagreed with the CO of the Tromp in approaching the local authorities, had another clash with Rendorp regarding the wish of the latter to leave Smyrna for a period of 2-3 weeks in order to bunker coal in Malta. This was something the Ministry of the Navy had ordered him to do in an earlier instruction. The diplomat got his way: the ironclad was instructed to stay in the Turkish port. With some difficulty and with help of his Royal Navy counterpart, Rendorp was able to buy coal from a British company, which delivered these goods in Smyrna. Although the incident heated up the already tense relationship between Lamping and the Dutch officer, the former proved he had good sense for future military political developments. In late December 1922 the Dutch envoy in Istanbul received from the Kemalists the message that foreign men-of-war were no longer tolerated in Turkish ports without their permission. Also, the port of Smyrna became a no-go area for foreign warships of more than 1.000 GRT. Had the Tromp left for Malta, it was foreseeable that it would have been impossible to return to the Turkish port.⁹

The Dutch envoy in Istanbul immediately informed his government on the Kemalist message, as well he reported that Western foreign powers with warships in Turkish waters rejected this ultimatum. The Truce of Mudros of 1918 gave them the right to station men-of-war in Turkish ports. For the Netherlands, which as a neutral state was not involved in WWI and was no participant in the Truce, the situation was different. It had no permission of which ever Turkish government to station a warship in Smyrna. And it made no attempt to ask for such a permission. Apart from that, Rendorp received on the 8th of January 1923 the order to remain in Smyrna until further notice. Not amused, the Dutch Captain asked his American colleague commanding the USS Gilmer what his instructions were. In WWI the US never declared war on Turkey and it was no participant in the Truce of Mudros. The American CO stated that his envoy had asked and received permission for his vessel to stay in the port of Smyrna. The

commanding officer of the Tromp was therefore on his own in this strange military diplomatic situation. Rendorp considered leaving Turkish waters but again consul Lamping blocked such an idea by informing the Dutch legation in Istanbul as well as his superiors in The Hague. He also wrote to Rendorp stating that a departure would be in conflict with his orders to assist the Dutch community in Smyrna. The blunt and short reaction of the Foreign Office and the legation in Istanbul was that the Tromp had to remain in the Turkish port.¹⁰

Rendorp meanwhile followed his own course and improvised. Contrary to other western ship CO's and not supported by his consul, he started to make friends with the Kemalist port authorities and the Kemalist Vali, the governor of the local province. Not only did he visit them regularly but he also invited them on board. Despite these good relations, Rendorp, like all the other western CO's, received on the 5th of February the order from the commanding officer of the fortress of Smyrna, to leave port within 48 hours. Hereafter all the commanding officers and their consuls organised a meeting. They decided that the Kemalists should have sent the ultimatum to their governments and not to the ships CO's, and that they would therefore officially ask the Kemalists to do

'out of the blue, the Dutch Ministry of the Navy ordered Rendorp to make his ship ready for departure'

this. Although the western commanding officers send a collective message on this matter, Rendorp and Lamping (finally working together) sent a similar message unilaterally to the regional Vali, given 'the different position of the Netherlands'. Rendorp also informed his Ministry of the Navy that he intended to stay for the moment, despite further threats of the fortress commander and the fact that Kemalist forces mined parts of the harbour entrance. To his despair, Rendorp only received a message from his superiors that he should act in consultation with other commanding officers.¹¹

Escalation

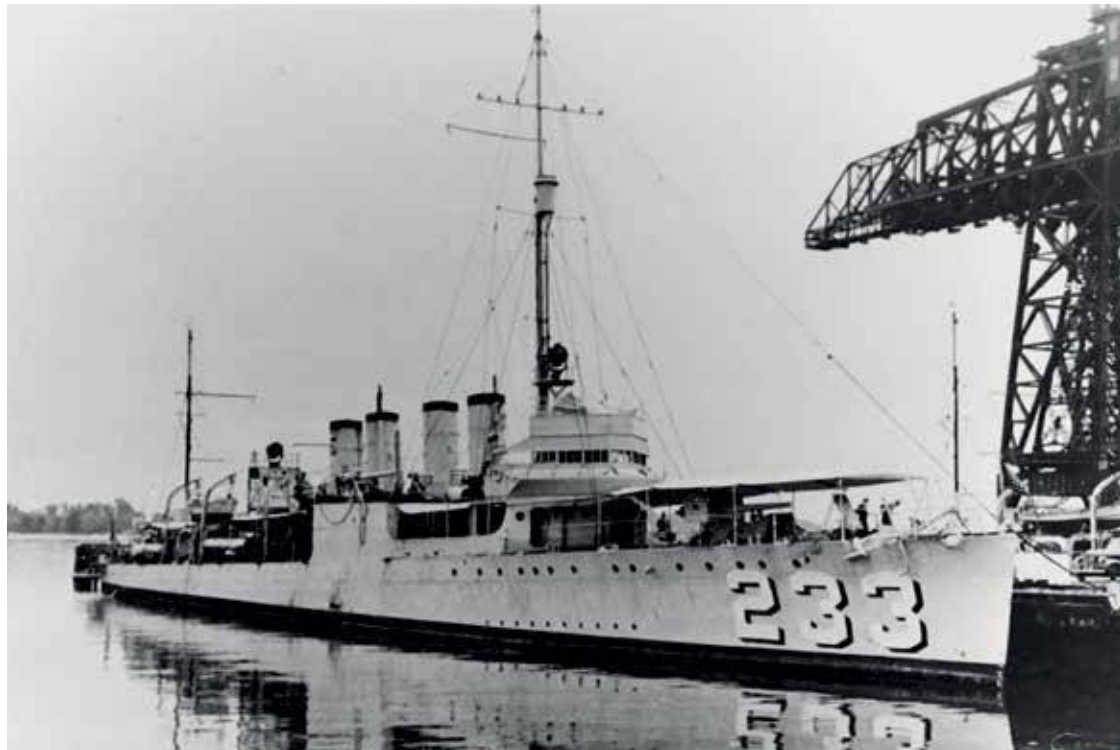
However, the other officers received from their governments the order to stay and return Kemalist actions with own fire. Given the fact that most of them were participants in the Truce of Mudros and had some sort of right to station their ships in Smyrna, the situation for the Tromp, as earlier remarked, was different. Worse, the only other vessel which was in a kind of similar situation, the USS Gilmer, had received permission to stay. Rendorp could only hope that his Kemalist 'friends' would inform him in time when an attack on his ship was imminent. In the meanwhile he made his man-of-war ready for battle to emphasise its combat credibility. The other western CO's made similar preparations. The French in the meantime were embarking their colony on board of the cruiser Ernest Renan. Lamping stressed to his ministry that he foresaw panic and feared an artillery duel between the western ships and the Turkish fortress. He therefore asked permission to evacuate the Dutch colony on board of the Tromp.¹²

The Ministry of Foreign Affairs concurred with this view and the Dutch consul therefore went to the Vali of the province, asking if he would allow such an embarkation. The governor by all means did, but he also advised not to do so. Furthermore he would ask the fortress commander, over which he officially had no say, to extend the ultimatum with 48 hours, among others to make a proper embarkation possible for the Dutch. To add to the already complicated situation, the other western CO's received a message from the fortress commander that the ultimatum would be postponed by 24 hours.¹³

Notwithstanding these developments, the Kemalists continued mining parts of the harbour entrance and were - out of sight of the naval vessels - reinforcing artillery in nearby hills. Rendorp in the end got Lamping to go as far as to ask the Dutch Ministry of Foreign Affairs to get in contact with the Kemalists authorities and request the kind of permission to stay at the Smyrna anchorage like the Americans did. After a tense night in the morning of the 8th of February, a strong British maritime task force appeared near Smyrna. Two British cruisers steamed into the anchorage and a Royal Navy flag officer made clear to the local authorities that he would use all the

Captain RNLN Hans Rendorp inspecting ruins in Smyrna. (Marinemuseum)

The American destroyer USS Gilmer.

firepower of his battle squadron to retaliate any Turkish fire. Although the Smyrna fortress commander still made some threats, Rendorp considered it now unlikely that the Kemalists would act and decided to remain with his vessel in Smyrna. Also, consul Lamping wrote a letter to the Vali in which he stated that the matter in casu of the Tromp should be settled between both governments. The Dutch diplomat did not hesitate to mention that the Netherlands had earlier represented and defended Turkish interests in Greece. Rendorp gave this letter in person to the head of the Kemalist port authorities which he had befriended. The latter stressed that he thought it was unlikely that the fortress commander would open fire on the Dutch vessel. Further on, Lamping was informed by his Foreign Office that international negotiations in Lausanne between Kemalist representatives and the Allies took a more positive turn. Also, in a meeting of all the western consuls of Smyrna, a British diplomat declared that the local Turkish army commanders and civil authorities had accepted a status quo after the arrival of the Royal Navy task force.¹⁴

After his meeting with the port authorities and the news on the international developments, Rendorp asked the Ministry of the Navy what his further orders were. To his astonishment he received on the 13th of February the confusing message that he could leave the anchorage of Smyrna when hostilities between the Kemalists and the allies would start, or when there was a chance that stationing his ship in the Turkish port would cause diplomatic difficulties...¹⁵

Soon hereafter the port authorities gave Rendorp permission to stay at the anchorage for a longer period. On the 9th of March however, out of the blue, the Dutch Ministry of the Navy ordered Rendorp to make his ship ready for departure. Consul Lamping was neither told beforehand nor asked for any advice (he took a negative stand in this)

to end the deployment of the Tromp in the Turkish waters. The ironclad left harbour four days later and returned in The Netherlands on the 4th of April.¹⁶ In July 1923 the borders of the Turkish nation-state were set in the Treaty of Lausanne between the Allies and the Kemalist representatives.

Conclusion

Around 1900 colonial and other national interests had dominated decisions by the Dutch Foreign Office to send men-of-war to Venezuela, China or other countries outside of Europe. But contrary to these actions before WWI, in the Smyrna case no fine-tuning took place at forehand with western great powers with interests in the area of operations. Even worse, the commanding officer of the naval unit involved received no information on the crisis situation he was heading for, and had an unclear mandate. The local Dutch diplomatic representative was of no help and acted only in line with the vague guidelines from the Foreign Office in The Hague. The Ministry of the Navy seemed out of touch with the whole situation. Probably not coincidentally this department was at that time involved in intense and difficult discussions on its budget and the very future of the fleet. The almost automatism with which the Foreign Department had sent the ironclad Tromp to Smyrna, made, given the complex international situation in this port city, the neutral Netherlands nearly become militarily involved in the Turkish War of Independence. It was a strange mishap of this ministry because it was no stranger to this kind of diplomatic naval missions. Only by pragmatic thinking and personal contacts with local authorities, some luck and in the end British naval power, Captain Rendorp was able to dodge real trouble for him and his crew. The Dutch government nor the RNLN did in the end gain anything with the showing the flag mission of the old ironclad.

Dr. A.J. (Anselm) van der Peet is verbonden aan het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Dit artikel is 22 augustus jl. door de auteur als paper gepresenteerd tijdens het XLV Congress van de International Commission of Military History te Sofia. Dit congres had als thema *Unsettled problems after the 1919 Peace Conference: military conflicts and diplomatic negotiations*.

Noten

- 1 Anselm van der Peet, *Belangen en prestige. Nederlandse gunboat diplomacy omstreeks 1900* (Amsterdam 1999); Anselm van der Peet, 'Guardian angel. De Koninklijke Marine als beschermer van Nederlandse ingezetenen overzee', *Marineblad* 114, 4 (2004) 122-127.
- 2 David Fromkin, *A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*. Macmillan. (2009) 360-373; <https://www.britannica.com/event/Armistice-of-Mudros>
- 3 Norman M. Naimark, *Fires of Hatred: Ethnic Cleansing in Twentieth-Century Europe* (Cambridge 2002) 52.
- 4 George Horton, *The Blight of Asia* (London 2003) 96; 'De oorlogschepen te Smyrna', *Nieuwsblad van Friesland*, Rubriek Over de Grenzen, no. 13, 13-2-1923.
- 5 <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn2/lamping>
- 6 National Archives (HANA), The Hague, Netherlands Consulate-General Smyrna/Izmir (Turkey), (1905) 1922-1932 (1947), 2.05.95, inv.nr. 1, Documents regarding the visit of the man-of-war Tromp 1922-1923, Secretary of the Navy E.P. Westerveld, Instructions for the commanding officer of the ironclad Tromp destined for Smyrna, 10-11-1922;

H. Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip in moeilijke omstandigheden', *Marineblad* 35 (1930) 28-41, 28; *Jaarboek van de Koninklijke Marine 1922-1923* ('s-Gravenhage 1923) 10.

- 7 Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 29.
- 8 Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 30-31; *Jaarboek KM 1922-1923*, 10.
- 9 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Lamping to the Foreign Secretary, 12-12-1922, Lamping to the Dutch envoy in Istanbul, 15-12-1922; Turkish Note-Verbale to the Dutch legation, no. 158/13, 26-12-1922; Van Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 31-32; *Jaarboek KM 1922-1923*, 10.
- 10 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Rendorp to Lamping, no. 11, 14-1-1923; Lamping to Rendorp, no. 67, 16-1-1923; Dutch legation in Istanbul to Lamping, January 1923; Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 32-33.
- 11 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Telegram Lamping to Foreign Office, 5-2-1923; Lamping and Rendorp to Moustafa Abdul Halik Bey, 5-2-1923; Lamping to Foreign Office, 6-2-1923; Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 33, 35.
- 12 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Telegram Lamping to Foreign Office, 6-2-1923; Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 36-37.
- 13 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Telegram Lamping to Foreign Office, 7-2-1923; Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 37.
- 14 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Telegram Lamping to Foreign Office, 8-2-1923; Telegram Lamping to Foreign Office, 11-2-1923; Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 39.
- 15 HANA, NLS Consulate-General Smyrna, inv.nr. 1, Telegram Secretary of the Navy Westerveld to Rendorp, 14-2-1923; Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 40.
- 16 Rendorp, 'Een Nederlandsch oorlogsschip', 40-41; *Jaarboek KM 1922-1923*, 14-16.

75 JAAR VRIJ NIMH

Deze maand in de online Bevrijdingskrant

- Shortread: Een 'krijgsgevangenkamp' bij Raalte
- Shortread: 'Ich sah die Focke Wulf explodieren'
- Interactieve kaart: Bevrijding Blerick en Ardennenoffensief
- Dagboeken: Gerard Wubben, Jan Arts, Johannes Brugman en Hendrik van der Mark
- Podcast: Aflevering 7, December 1944, het Ardennenoffensief
- Film-blik: Ardennenoffensief
- Sporen van de strijd: Kerstboodschap in mergelgrot
- Toen en nu met ... : Coördinator Cultuur & Ontspanning bij O&O
- Boek van de maand: Veldgraauw. Nederlanders in de Waffen-SS
- Ingekleurde foto: 'Smile!'
- Luchtpamflet: 'Die letzte Geheimwaffe'
- Nederlands-Indië: Van de West naar de Oost
- Bijzonder beeld: Fotoboek Sinterklaas

75jaarvrij.nl is een uitgave van het NIMH

Bevrijdingskrant 7
December 2019
Nederlands Instituut voor Militaire Historie

TOT AAN DE RIVIEREN

Begin december 1944 liep de strijd in de Peel op zijn einde. Op 3 december werd Blerick, het laatste Duitse bruggenhoofd op de westelijke oever van de Maas, bevrijd door Schotse en Britse troepen. De geallieerden waren nu vrijwel overal ten zuiden van de grote rivieren heer en meester. In de volgende maanden lag het front in Nederland grotendeels stil. Tussen de strijdende partijen lagen grote stukken niemandsland: geïnundeerde polders en uiterwaarden. Vooral hier deden zich tal van kleine confrontaties, beschietingen en schermutselingen voor. De geallieerden stuurden continu patrouilles uit om inlichtingen te winnen, krijgsgevangenen te maken en de Duitse verdediging op de proef te stellen. Ook de Duitsers waren op deze manier actief. Het waren voor de deelnemende militairen vaak zenuwslopende operaties die soms ten koste gingen van een flink aantal slachtoffers.

Interactieve kaart

Film-blik
Ardennenoffensief

Agenda 2020

Naast de activiteiten die de afdelingen organiseren (zie pag. 39) zijn er ook landelijke KVMO-activiteiten: De Algemene Vergadering, de KVMO-Veteranendag, het Maritiem Evenement en de KVMO 64-jarigendag. De drie laatstgenoemde activiteiten worden georganiseerd door de Werkgroep PA van de KVMO.

De data in 2020:

donderdag 18 juni
woensdag 2 september
woensdag 14 oktober

AV KVMO
Maritiem Evenement
64-jarigendag

De tweejaarlijkse KVMO Veteranendag vindt plaats in 2021.

Gedurende het winterverlof is het kantoor van de KVMO gesloten van 23 december 2019 t/m 5 januari 2020.

AANKONDIGING

'Call for Papers' Kooy Prijs 2020

Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs (KIVI) kent jaarlijks een prijs toe aan de beste afstudeerder in een voor Defensie of Veiligheidstechnologie relevante richting aan een technische universiteit of hogeschool.

De vrij te besteden Kooy Prijs – een geldprijs van € 2.000,00, een certificaat en eeuwige roem! – is genoemd naar Prof. Johan Kooy, in de vorige eeuw een internationaal bekende hoogleraar in de rakettechniek.

Voordrachten voor de Kooy-prijs 2020 kunnen t/m 6 januari 2020 worden ingediend.

De winnaar wordt op woensdag 15 april 2020 bekend gemaakt tijdens het jaarlijkse Kooy symposium. Ook dit keer in het auditorium van de legerplaats te Stroe.

Meer informatie over de prijs en de voordrachtprocedure vindt u op www.kivi.nl/dv onder Prof. Kooy afstudeerprijs.

In Memoriam

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

KLTZ b.d. H.A.M. Swellengrebel (□ 21 november 2019)
Mevrouw A. Ringenaldus-Platteschorre (□ 15 november 2019)
LTZ2OC b.d. J. Mulder (□ 13 november 2019)
CDR b.d. W. Gonggrijp (□ 28 oktober 2019)
Mevrouw J. Koelemans-Visser (□ 28 oktober 2019)
KLTZSD b.d. ing. J.P.M. de Nies (□ 11 oktober 2019)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe

Activiteiten eerste helft 2020

AFDELING NOORD

14 jan **Nieuwjaarsbijeenkomst Postactieven**
Locatie : Marineclub, Den Helder
Aanvang : 17.30 uur

4 feb **Postactievenborrels**
3 mrt Locatie : Marineclub, Den Helder
7 april Aanvang : 17.00 uur
Informatie : Ter plaatse kan men zich opgeven voor een PA-diner voor de speciale prijs van □14,95 p.p

AFDELING ZUID

5 juni **Barbecue**
Locatie : De Merelhoeve, Nieuw- en St. Joosland
Tijd : 18.00 □ 21.00 uur

Alle activiteiten staan open voor KVMO leden, ook als een andere vereniging de organisatie verzorgt. Voor vragen of nadere informatie over het programma kunt u mailen naar: KVMOZuid@aim.com

AFDELING MIDDEN

11 feb **Borrels**
14 april Locatie : Kromhoutkazerne, V6 Huiskamerbar
Tijd : 16.30 □ 18.30 uur

23 juni **Barbecue**
Locatie : Kromhoutkazerne, K9, Vossengat
Tijd : 16.30 □ 19.30 uur

DE DEADLINE VAN HET AANLEVEREN VAN KOPIJ VOOR DE RUBRIEK KVMO-ZAKEN VOOR HET FEBRUARINUMMER IS 6 JANUARI 2020.

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ereleden:
KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann
KOLMARN b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KLTZ b.d. mr. O.W. Borgeld
KTZ ing. M.E.M. de Natris

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
KTZ ing. M.E.M. de Natris
Vice-voorzitter:
KTZ ing. W.P. Groeneveld
Secretaris:
LTZ2OC (LD) N.J. van Lierop
Penningmeester:
KLTZ (LD) H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
KLTZ H.M. van Rijn

Namens Afdeling Zuid
KLTZ R.O.P. Pulles
Namens Afdeling Caribisch gebied
KLTZ (LD) C.M. van der Pijl EMSD
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. M.A. Eland
Namens Werkgroep Elders Actieven
LTZ1 (LD) KMR M. Venema
Namens Werkgroep Jongeren
LTZ3 (LD) H.M. Krul
Namens de Werkgroep Genderbeleid
KLTZ b.d. M.A.W. Riemens

Afdelingsbesturen:
Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. P.J. van Maurik
KLTZ b.d. B. Fritzsche
LTZ1 (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:
KLTZ H.M. van Rijn
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijnden

Zuid:
KLTZ R.O.P. Pulles
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons (postactieven)

Caribisch Gebied:
KLTZ (LD) C.M. van der Pijl EMSD

KVMO-leerstoel Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

Onderlinge Bijstand

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.underlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat van de KVMO.

***Het hoofdbestuur van de KVMO
en de redactie van het Marineblad
wensen u prettige feestdagen en
een voorspoedig 2020***

